

İnsanlığın uca zirvəsində - Mir Cəlal Paşayev

"SƏS" qəzeti mənim üçün ən əziz qəzetdir

№ 177 (6860)

29 sentyabr 2023-cü il.
Qiyməti 60 qəpik

Sözü imzası qədər dəyərli

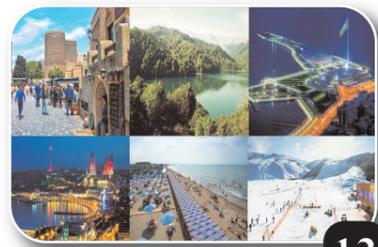
Xalqımıza 200 ildən sonra Qalib Xalq sevincini yaşadan böyük Sərkərdə, Ali Baş Komandan, Prezident İlham Əliyevin ölkəyə rəhbərlik etdiyi ilk dövrlərdən bu günə qədər həyata keçirdiyi islahatlar Azərbaycanın dayanıqlı inkişafını təmin edib.

Əbədi qardaşlıq!

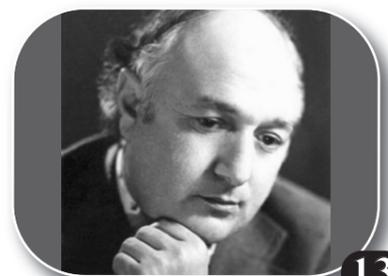

RƏCƏB TAYYİB ƏRDOĞAN: "İlham qardaşım ilə imzaladığımız Şuşa Bəyannaməsi əlaqələrimizi müttəfiqlik səviyyəsinə yüksəldən bir dönüş nöqtəsidir.

Turizm potensialımızdan niyə istifadə edə bilmirik?

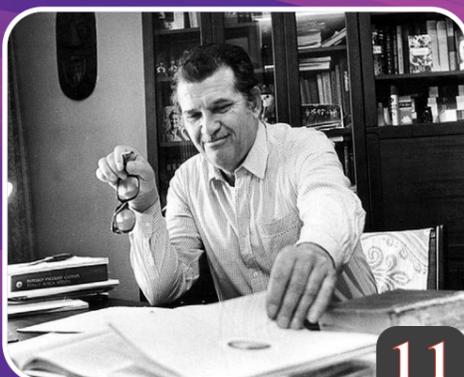
Qarabağ azaddır, Famil Mehdi, rahat yat!

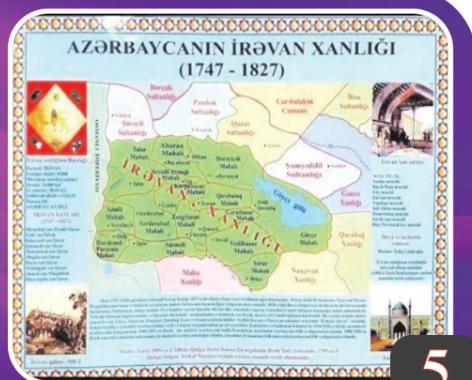
Tez bazar isitmə, yoxsa tez bazar öldürmə?

Şərqsünaslıq və tarix elmlərinə töhfələr vermiş böyük alim

Paşinyan sülh imzasını niyə və necə uzadır?

Zəngilan və Cəbrayıl: hədəf inkişaf və quruculuqdur!

Azərbaycan Prezidenti, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyev tərəfindən təsdiqlənən mükəmməl hərbi strategiya və taktika 44 günlük Vətən müharibəsində döyüş meydanında Azərbaycan Ordusunun "Dəmir yumruq" əməliyyatını sürətlə həyata keçirməyə imkan verdi. Azərbaycan Ermənistanın belini qırmaqla öz torpaqlarını düşmən tapdağından azad etdi. XXI əsrin müharibəsini aparan Azərbaycanın hərbi gücü, qüdrəti 44 günlük müharibə zamanında özünü göstərdi. Xatırladaq ki, Prezident, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə rəşadətli Ordumuzun 44 günlük Vətən müharibəsində qazandığı Zəfər 30 ilə yaxın doğma yurdun həsrətini çəkməmiş məcburi köçkün həmvətənlərimizin işğaldan azad edilmiş ərazilərdəki doğma yurd yerlərinə qayıtmasına imkan yaratmış oldu.

də inzibati binanın təməlini qoyub.

Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonuna daxil olan Cəbrayıl, Qubadlı və Zəngilan rayonlarında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin xüsusi nümayəndəsi Vahid Hacıyev dövlətimizin başçısına görülməli işlər barədə məlumat verib.

Bildirildi ki, Baş plana əsasən, inzibati bina işgüzar zona kimi müəyyən olunmuş bir hektar ərazidə tikiləcək. Layihəyə əsasən, ərazidə dörd bina inşa ediləcək. Hər bina müasir üslubda layihələndirilib. İlkin mərhələdə 4-5 mərtəbədən ibarət ikikörpü bina kompleksinin tikintisi planlaşdırılır və binalar körpü vasitəsilə əlaqələndiriləcək. Digər 3-4 mərtəbəli binaların tikintisi isə ikinci mərhələ üçün nəzərdə tutulur. Binaların fasadında müasirlik və milliliyin ahəngi əsas götürülüb. Belə ki, eyvanlarda milli elementimiz olan şəkəkdən istifadə olunacaq.

Layihəyə əsasən, inzibati bina kompleksinin həyətində sakinlərin istirahəti üçün park salınacaq. Buradakı avtomobil dayanacağı elektrik doldurma məntəqələri ilə təmin olunacaq.

Kompleksin elektrik enerjisi təminatını qismən ödəmək məqsədilə binaların damında və istifadə olunmayan boş ərazilərində günəş panelləri quraşdırılacaq. Prezident İlham Əliyev inzibati binanın təməlini qoyub. Beləliklə həm Zəngilanda, həm də Cəbrayılda aparılan bu yenilik işləri deməyə tam əsas verir ki, hədəf yeni quruculuq, hədəf iqtisadi yüksəlişdir!

HƏR DAŞINDA BİR TARİX

44 günlük Vətən müharibəsində Cəbrayıl və Füzulidən sonra döyüş meydanında azad olunan 3-cü şəhər Zəngilan oldu. 29 oktyabr 1993-cü ildə Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal olunmuş rayon işğal olunmazdan qabaq erməni qüvvələri tərəfindən tam olaraq mühasirəyə alınmış və on minlərlə insan qırılmaq təhlükəsi ilə üz-üzə qalmışdı. Hər tərəfdən mühasirədə qalan sakinlər Araz çayını keçərək, xilas olmuşdular. Xatırladaq ki, Zəngilan inzibati rayon kimi 1930-cu ildə təşkil edilmişdir. Rayonun ərazisi müxtəlif tarixi dövrlərdə ayrı-ayrı inzibati ərazi bölgülərinə mürəkkəb şəkildə birləşdirilib. Rusiyanın işğalı zamanı 1828-ci ilə qədər bölgənin ərazisinin Bəsitçaydan qərbə tərəf hissəsi Naxçıvan, şərqə tərəf hissəsi isə Qarabağ xanlığının tərkibinə daxil olur. XIX əsrin əvvəllərində Rusiyanın Cənubi Qafqazı işğal etməsindən sonra yeni ərazi-inzibati bölgüsü aparılır. 1868-ci ildə Yelizavetpol quberniyası yaradılır. Onun tərkibində Şuşa, Yelizavetpol və Zəngəzur qəzaları yaradılır. Yeni bölgüyə əsasən, Zəngilan rayonunun ərazisi Zəngəzur qəzasına daxil edilir.

Son iki yüz ildə vahid təbii sərhəddə malik olmayan Zəngilan 1930-cu ilin avqustunda müstəqil rayon kimi formalaşır və dəqiq müəyyən olunmuş bir ərazisi olur.

Ardı Səh. 3

Yeni mərhələdə qarşıya qoyulmuş hədəflərin reallaşdırılması məqsədilə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin məlum Sərəncamı ilə "Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər" təsdiq edilmişdir. Məlumdur ki, bu prioritetlərə söykənən Azərbaycan Prezidentinin 2022 - ci il 22 iyul tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan Respublikasının 2022-2026-cı illərdə sosial-iqtisadi inkişaf Strategiyası"nda əks olunmuş "İşğaldan azad olunmuş ərazilərə Böyük Qayıdış" Milli Prioritetinin icrasının təmin edilməsi məqsədilə dövlət başçısının 16 noyabr 2022-ci il tarixli Sərəncamı ilə "Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş ərazilərinə Böyük Qayıdışa dair I Dövlət Proqramı" təsdiq edildi. Dövlət Proqramının əhatə dairəsini Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarına daxil olan ərazilər təşkil edir. Dövlət Proqramında əhalinin doğma torpaqlarına geri qayıdışı məsələləri, gözlənilən nəticələr, ehtimal edilən risklərin idarə olunması, müvafiq vəzifələrin yerinə yetiril-

məsi üçün maliyyələşmə mənbələri və həyata keçiriləcək tədbirlər prioritet olaraq əksini tapıb. Bu gün işğaldan azad olunan ərazilərdə böyük abadlıq-quruculuq işləri davam etdirilir. Tikiləcək yeni evlər, ictimai binalar, sosial obyektlər tezliklə bu əraziləri müasir şəhərə çevirəcək.

Prezident İlham Əliyev Zəngilan və Cəbrayıl rayonlarına səfər edib

Zəngilanda və Cəbrayılda quruculuq işləri bu gün daha da geniş vüsət alıb. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev sentyabrın 28-də Zəngilan şəhərində ikinci yaşayış kompleksinin təməlini qoyub, Zəngilan şəhər məscidində görülən işlərlə tanış olub. Daha sonra dövlətimizin başçısı Zəngilan şəhərində üçüncü, dördüncü yaşayış komplekslərinin və 160 yerlik uşaq bağçasının təməllərini qoyub.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev dünən həmçinin Cəbrayıl rayonuna da səfər edib. Dövlətimizin başçısı Cəbrayıl şəhərin-

Zəngilan və Cəbrayıl: hədəf inkişaf və quruculuqdur!

Əvvəli-Səh-2

Zəngilan rayonunda bir şəhər, 5 qəsəbə (Ağ oyuq, Mincivan, Bartaz, Ağbənd, Həkəri) və 79 kənd olmuşdur. Burada müxtəlif dövrlərə aid daş abidələri vardır. Hər daşında bir tarix yaşayır. Hər bir ərazisi Azərbaycan tarixindən xəbər verir. Belə zəngin tarixi ilə tanınan Zəngilanın artıq müharibənin 24-cü günündə bir neçə kəndi və Zəngilan şəhəri artıq işğaldan azad olundu.

"TƏHLÜKƏSİZLİK, RAHATLIQ, RİFAH, MƏŞĞULLUQ VƏ GƏLƏCƏK İNKİŞAF"

Böyük Qayıdış Zəngilan rayonunda "Ağıllı kənd" konsepsiyası əsasında yenidən salınmış Ağalı kəndinə sakinlərin köçürülməsi ilə başlandı. Qısa bir zamanda abadlıq-quruculuq işlərinə başlandı. Cənab Prezidentin bildirdiyi kimi, biz azad edilmiş bütün torpaqları bərpa edəcəyik. Bildiyimiz kimi, birinci "Ağıllı kənd" pilot layihəsi Zəngilanın 1-ci, 2-ci, 3-cü Ağalı kəndlərini əhatə etmiş oldu. Birinci pilot layihə Zəngilanın Ağalı kəndində həyata keçirildi. Yenidən qurulan Ağalı kəndi müasir tələblərə uyğun olaraq quruldu. "Ağalı kəndinin təmsalında hər bir Azərbaycan vətəndaşı və ümumiyyətlə, hər bir insan bizim planlarımızı görə bilər", - deyən Prezident insanlara, oraya qayıdacaq insanlara rahat şəraitin yaradılacağını çıxışlarının birində bildirib: "Hər kəs görəcek ki, işlərimiz planlı və sistemli şəkildə aparılacaq, bütün amillər nəzərə alınacaq – təhlükəsizlik, rahatlıq, rifah, məşğulluq və gələcək inkişaf". Xatırladaq ki, Birinci, İkinci, Üçüncü Ağalı kəndləri 2020-ci ilin oktyabrın 28-də işğalçılardan azad edildi. Altı aydan sonra Ağalıda yeni kəndin təməli qoyuldu. Bu gün böyük abadlıq quruculuq işləri davam etdirilir. Tikilən yeni evlər, ictimai binalar, sosial obyektlər

işğaldan azad olunan ərazilərimizi müasir şəhərə çevirir. Ağıllı kəndində müasir şəhərsalma standartları tətbiq olunub. Küçələrin "ağıllı" işıqlandırılması, isti və soyuqadavamlı ekoloji evlərin inşası, məişət tullantılarının idarə olunması, günəş panellərinin quraşdırılması kimi amillər bu konsepsiyanın tərkib hissələridir. Bəli, artıq işğaldan azad olunan ərazilərimizin əzəli sakinləri öz dədə-baba yurdlarına qayıdılar. Zəngilan rayonu Ağalı kəndində canlı həyat yaşanılır, Tərtərin Talış kəndinə, daha sonra Laçına, Füzuliyə köç karvanları yola salındı.

YENİ HƏYAT VƏ HƏDƏFLƏR

Dövlət başçısının işğaldan azad olunan ərazilərimizə səfərləri çərçivəsində dövlətimizin başçısının görülən işlərlə tanışlığı və yeni təməllərin qoyulması, tapşırıq və göstərişlərin verilməsi Böyük qayıdış daha sürətləndirir. Bildiyimiz kimi, Ağdamda səfəri çərçivəsində dövlət başçısı "Azərişiq" ASC-nin Ağdam şəhərində Rəqəmsal İdarəetmə Mərkəzi və Təlim-Tədris Kompleksinin təməlini qoymuşdur. Müasir tipli mərkəz vasitəsilə ətraf ərazilərin də elektrik enerjisi ilə təchizatının etibarlılığına və dayanıqlılığına nəzarət təmin olunacaq. Təlim-Tədris Kompleksində isə beynəlxalq tədbirlərin keçirilməsi üçün lazımı şərait yaradılacaq. Dövlət başçısının və Birinci xanım Mehriban Əliyevanın Ağdam Muğam Mərkəzinin təməli qoymaları görülən işlərin davamıdır. Bütün azərbaycanlıların həyat hekayətinə çevrilən muğamın təbliğinə son illərdə istər ölkəmizdə, istərsə də onun hüduqlarından kənarında dövlət səviyyəsində yüksək diqqət və qayğı göstərilir. Bildiyimiz kimi, Ağdamda Xıdırlı kəndinin dövlət başçısı tərəfindən təməli qoyulmuşdur. Ağdam şəhərinin mərkəzindən 3 kilometr məsafədə yerləşən Xıdırlı kəndində 5990 nəfərin

(1500 ailə) məskunlaşması planlaşdırılıb. Birinci mərhələdə kəndə 2951 nəfərin köçürülməsi üçün 719 fərdi evin tikilməsi planlaşdırılır. Kənddə əhalinin məşğulluğunun təmin edilməsi üçün də hər cür şərait yaradılacaq. Burada mədəniyyət və əyləncə mərkəzləri, dini, xidmət, kommersiya müəssisələri, iqtisadi inkişaf obyektləri, təhsil, idarəetmə və kənd təsərrüfatı sahələri üzrə ümumilikdə 2595 nəfərin işlə təmin olunması planlaşdırılır.

Rayondan 6 kilometr məsafədə yerləşən Kəngərli kəndinə də təməli qoyulmuşdu. Burada 2626 nəfərin (639 ailə) məskunlaşması planlaşdırılıb. Birinci mərhələdə 1279 nəfərin köçürülməsi üçün 290 fərdi evin inşa edilməsi planlaşdırılır. Kəndlərdə tikinti işlərinin 2024-cü il aprelin 10-da tamamlanması nəzərdə tutulur. Ağdam şəhərinin təsdiq edilmiş Baş planına uyğun olaraq, əhalinin səmərəli və yüksək həyat səviyyəsini təmin etmək məqsədilə müasir tələblərə cavab verəcək yaşayış məhəllələrinin salınması ilə yanaşı, burada işğaldan azad edilmiş ərazilərdə "yaşıl enerji" zonasının yaradılması hədəfinə uyğun olaraq, məhəllədəki binaların enerji təchizatında alternativ enerji mənbələrindən istifadə üzrə konseptual həllər işlənmişdir.

MÜASİR DÜNYAMIZDA QARABAĞIMIZ VƏ ŞƏRQİ ZƏNGƏZUR YENİ DÖVRÜNÜ YAŞAYIR

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin və Birinci xanım Mehriban Əliyevanın bu ərazilərimizə səfərləri zamanı burada görülən işlərlə tanışlıq və təməl-qoyma mərasimlərinin keçirilməsi böyük abadlıq-quruculuq işlərinin davamı olmaqla yanaşı, burada görülən işlərin sürətlə aparıldığını bir daha təsdiqləmiş olur. Bəli, bu gün Azərbaycan tamamilə yeni bir

dövr qədəm qoyub. Biz artıq işğaldan azad edilmiş torpaqlara qayıdıq və həmin yerlərdə yeni bir həyat başlayır. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin Cəbrayıl və Zəngilan rayonlarına səfəri və səfər çərçivəsində bu ərazilərdə yeni kənd və müəssisələrin təməlini qoyması bu ərazilərin tezliklə dirçəlməsindən xəbər verir. Dövlətimizin başçısı Zəngilan rayonu Alibəyli kəndinin təməlini qoyub. Zəngilan Konqres Mərkəzi Kompleksinin açılışını edib. Daha sonra Zəngilan rayonunda Zəngilan kəndinin təməlini qoyub. Zəngilanda üç yaşayış kompleksinin və uşaq bağçasının təməllərini qoyub, şəhər məscidində görülən

işlərlə tanış olub.

Azərbaycanın dilbər guşəsi Qarabağımız və Şərqi Zəngəzur müasir dünyamızda yeni dövrünü yaşayır. Qarabağımız müasir dünyanın ahəngində qurulur, ona yeni həyat verilir. Bu gün Zəfər qazanan Azərbaycan tarixinin dönməndə inkişaf yolu keçmiş Qarabağımızda böyük quruculuq işlərinə başlanılıb. Bu gün Şuşamızda, Zəngilanda, Laçında və digər ərazilərdə böyük abadlıq-quruculuq işlərinə başlanılıb. Tezliklə işğaldan azad olunan hər bir şəhər, qəsəbə və kənd müasir məkana çevriləcəkdir.

Zümrüd BAYRAMOVA

Xalqımıza 200 ildən sonra Qalib Xalq sevincini yaşadan böyük Sərkərdə, Ali Baş Komandan, Prezident İlham Əliyevin ölkəyə rəhbərlik etdiyi ilk dövrlərdən bu günə qədər həyata keçirdiyi islahatlar Azərbaycanın dayanıqlı inkişafını təmin edib. Dövlət başçısının nümayiş etdirdiyi yüksək peşəkarlıq və xalqa arxalanma siyasəti Azərbaycanda yaşanan ümumxalq birliyinə bir vəsilədir. Onun rəhbərliyi ilə Azərbaycan sürətlə inkişaf edən ölkələr sırasına çıxıb.

SÖZÜ İMZASI QƏDƏR DƏYƏRLİ

büskarı və uğurlu icraçısı, etibarlı tərəfdaş kimi tanınır.

İlham Əliyev həm peşəkar siyasi xadim və diplomat olmaqla yanaşı, iqtisadiyyatı da çox gözəl bilir. Seçkilərdə yüksək faizlə səs toplaması göstərir ki, xalqımızın ona inamı, etimadı böyükdür. Prezident İlham Əliyev həddindən artıq xarizmatik liderdir. Dövlətə, xalqa durmadan, fasiləsiz xidmət göstərən rəhbərdir. Ümummilli Lider xilaskar statusunda idisə, İlham Əliyev bayraqdar və xidmətkar statusundadır. Dövlət başçımızın Azərbaycanın üçrəngli bayrağını Qarabağdan asması 216 illik işğal siyasətinə son qoyması deməkdir. 44 günlük müharibədə sadəcə xalqımızın milli qürurunu, şərəfini yox, həm də xalqın inamını özünə qayıtdı. Bu gün Dövlət başçısı "Böyük Qayıdış" üçün yol xəritələrinin icrası ilə məşğuldur. Vətəndaşların qayğısını çəkir, yurd həsrəti ilə çırpınan insanlarımızı arzuna qovuşdurur, sönmüş neçə-neçə ocaqları yandırır, insanları gələcəyə ümidlendirir.

...Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev barədə ölkə daxilində də, xaricdə də ortaqlar bir fikir formalaşmışdır. O, dediyini edən, sözünə sadıqdır. Bu, həqiqətən də belədir. Həm də inamla, qətiyyətlə verilən sözləri İlham Əliyev Prezident seçildiyi ilk gündən həyata keçirib. Hələ indiyədək verdiyi elə bir sözü olmayıb ki, yerinə yetirməsin...

Ölkədə 2003-cü ildə keçirilən prezident seçkilərində İlham Əliyev 600 min iş yerinin açılacağı ilə bağlı verdiyi sözü hələ 5 il tamam olmamış yerinə yetirdiyi yaddaşlardan silinməyib. Yüzminlərlə vətəndaşımız

işlə təmin olundu, ölkəmiz yeni inkişaf mərhələsinə qədəm qoydu. Sonrakı dövrlərdə ölkənin taleyüklü məsələlərin həllində atdığı cəsarətli addımlar Onu xalqına bir daha sevdirdi.

Ermənistanla Azərbaycan arasında keçirilən çoxsaylı danışıqlarda İlham Əliyevin göstərdiyi siyasi iradə, milli maraqlarımızdan bir addım da geri çəkilməməsi, xalqın mövqeyini sonadək ifadə etməsi Onu dostlarımıza bir az da sevdirmiş, düşmənlərimizi məyus etmişdir. Valday konfransında Ermənistan baş nazirinin Qarabağ haqqında söylədiyi fikirlərə qarşılıq olaraq, "Qarabağ Azərbaycandır və Nida işarəsi" möhürünü vurması Azərbaycan Prezidentinin fikrindən, yolundan dönməzlik nümunəsi idi. Cənab Prezidentin sonrakı çıxışlarında, Qarabağla bağlı yürütdüyü siyasətdə dəyişməz mövqə nümayişi bir daha Onun siyasi iradəsini və sözünə bütövlüyünü göstərdi.

Prezident İlham Əliyevin bir cümləsini də təkrarlamaq yerinə düşər: "Mən nəyi, necə və nə vaxt edəcəyimi çox yaxşı bilirəm". Hadisələrin davamı göstərir ki, bəzi siyasətçilər gedişatı sürətləndirməyə, olaylara saxta dinamika verməyə tələsir, lazımsız və boş yerə populizm nümayiş etdirirlər. Prezidentin verdiyi reaksiya, hadisələri hərəkətə gətirməsindən sonra anlaşılır ki, bəli, prosesə bu gün, bu üsulla və bu formada dinamika vermək lazım imiş. Bu, bir ustalıqdır, siyasi yetkinlikdir və nəhayət müdriklidir.

Birinci Qarabağ müharibəsi ilə Vətən müharibəsi arasında 26 ili "atəşkəs" dövrü

kimi yaşadıq. Bu müddət ərzində Azərbaycan hakimiyyətini qınayanlar oldu, "torpaqlarımızı niyə müharibə yolu ilə qaytarmırıq" deyənlər də az olmadı. Dövlət rəhbəri isə sülh yolunu seçdi, o vaxta qədər ki, artıq "səbrimiz sonsuz deyil" ismarıcına qarşı tərəfin reaksiyası oləziyənədək. Ermənistanın növbəti təxribatı isə zamanın yetişiyyə bir işarə oldu, 27 sentyabr 2020-ci ildə Azərbaycan Ordusu Böyük Zəfərinin ilk gününə başladı. Buna qədər isə Prezidentimiz ermənilərə dəfələrlə münafişənin müxtəlif həll yollarını təklif etmişdi, lakin onlara maksimalist düşüncələri üstün gəlmişdi, torpaqlarımızı dinc yolla qaytarmaq fikrini yaxına buraxmamışdılar.

Hədəfdə sona qədər, qalibiyyətə qədər irəliləmək var idi. İlham Əliyevin Ali Baş Komandan kimi sərkərdəlik bacarığı bütün "mümkün deyil" ifadələrinin üstündən xətt çəkdi. Mövqeyini 44 gün ərzində dünyanın 35-dən çox tanınmış media qurumuna verdiyi müsahibələrində də ifadə etdi. Hər sahədə olduğu kimi, media cəbhəsində də Ermənistanın işğalçılıq siyasətini ifşa etdi. Silahlı qüvvələrimiz alınmaz qala sayılan Şuşanı düşməndən azad etdi. Üçtərəfli Bəyanatın imzalanmasından sonra müharibənin aktiv fəzası geridə qaldı. Məsələ bununla bitmədi, ermənilərə növbəti şans verildi, eyni zamanda bəzilərinin haray-həşirindən fərqli olaraq, Prezidentimiz bu sənədə əsasən Ağdam, Kəlbəcər və Laçının qansız-qadasız azad edilməsinə nail oldu. Sülhməramlıların 5 illik fəaliyyətinə verilən reaksiyaları da cənab Prezident öz müdrikliliyi ilə neytrallaşdırma bildi, bunun zamana ehtiyacının olduğunu hər çıxışında dedi.

Günümüzün reallığı budur ki, Qarabağ bu gün tam olaraq Azərbaycanın nəzarətindədir. Vaxtilə Ulu Öndərimizin dediyi və Prezident İlham Əliyevin də bütün çıxışlarında qətiyyətlə söylədiyi "İşğal altında olan bütün ərazilərimizdə Azərbaycan bayrağı dalğalanacaq" fikri bu gün artıq reallığa çevrilib. Qarabağ azaddır! Qarabağ Azərbaycandır! Sözü İmzası qədər dəyərli olmağın nümunəsi və təsdiqidir bu.

Bəhruz QULİYEV,
"Səs" qəzetinin Baş redaktoru,
fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru

İnsanlığın uca zirvəsində - Mir Cəlal Paşayev

Mir Cəlal Əli oğlu Paşayev 45 il bundan öncə 1978-ci il 28 sentyabrda dünyasını dəyişmişdir. Mir Cəlal Paşayev 1908-ci il aprelin 23-də Ərdəbildə anadan olmuşdur. Gəncə Pedaqoji Texnikumunu bitirdikdən sonra 1927-ci ildən 1930-cu ilədək respublikanın müxtəlif rayonlarında məktəb müəllimi kimi çalışmışdır. Sonradan Kazan Pedaqoji İnstitutunda təhsil almışdır.

Daha sonra isə Azərbaycan Pedaqoji İnstitutunda təhsil almış və burada aspiranturayı bitirmişdir. 1935-ci ildən ömrünün son günlünədək Bakı Dövlət Universitetində işləmişdir. 1930-cu illərin əvvəllərində Mir Cəlalın

ilk kitabları - hekayə və öçerklərdən ibarət "Sağlam yollarda", Azərbaycanın ağır keçmişinə və respublika zəhmətkeşlərinin yeni azad həyatına həsr olunan "Yüksəliş" kitabları nəşr olunmuşdur. 1935-ci illərdə Mir Cəlal ilk iri əsərini "Dirilən adam" romanını sonra isə Azərbaycan nəsrinin mükəmməl əsərlərindən sayılan "Bir gəncin manifesti" romanını yazmışdır. Mir Cəlal İkinci Dünya Müharibəsi illərində xüsusi ilə məhsuldar yaradıcılıqla "Açıq kitab" romanını yazmışdır. Hekayə və öçerklərdən ibarət vətən haqqında hekayələr - "Vətən oğlu" və s. əsərləri çap olunmuşdur. Bu əsərlər faşist işğalçılarına qarşı Azərbaycan xalqının fədakar mübarizəsini əks etdirmişdir.

Mir Cəlal yazıçı kimi bir sıra yeni əsərlər yaratmış ədəbiyyatın klassikləri M.Ə.Sabir, C.Məmmədquluzadənin həyatı və yaradıcılığı haqqında kitablar yazmışdır. Mir Cəlalın yaradıcılığı onun həyata fəal müdaxilə etdiyi, həssas bir insan, müşahidəçi olduğunu, ictimai prosesləri başa düşdüyünü, xalq həyatına dərinləndirən bələd olduğunu göstərir. Onun əsərləri rus dilinə SSRİ və sosialist ölkələrinin dillərinə tərcümə edilmişdir. Mir Cəlal filologiya elminin inkişafına böyük xidmət göstərmişdir. O, "Ədəbiyyatşünaslığın əsası", "Füzuli yaradıcılığının poetik xüsusiyyətləri", "Səməd Vurğunun poeziyası", "Şerqde Mirzə Fətəli Axundovun ardıcılları" kimi fundamental əsərlərin müəllifidir. Mir

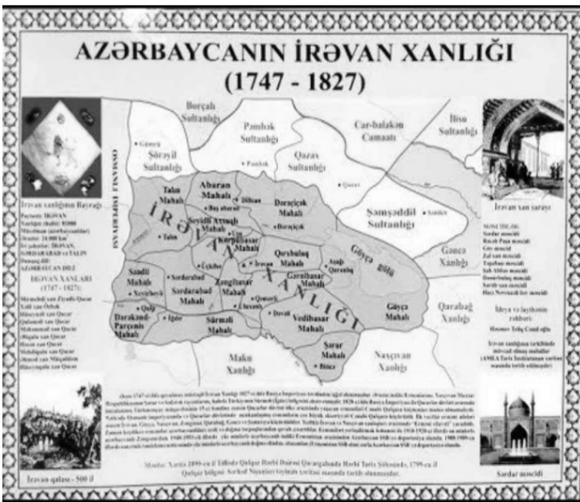
Cəlal Paşayevin xidmətləri Vətən tərəfindən yüksək qiymətləndirilmişdir. O, "Oktyabr", "İstiqlal", Qırmızı Əmək Bayrağı ordenləri, "Şərəf" nişanı ordeni ilə təltif olunmuş və Azərbaycan SSRİ-nin Əməkdar elm xadimi və Azərbaycan Lenin komsomolu mükafatlarının fəxri laureatı kimi fəxri adlara layiq görülmüşdür.

Mir Cəlal Paşayev özünün bütün yaradıcılığı boyu özünəməxsus istedadı, geniş elmi biliyi ilə

Azərbaycan xalqına xidmət göstərmişdir. İstedadlı yazıçı, görkəmli alim və gözəl insan olan Mir Cəlal Əli oğlu Paşayevin unudulmaz xatirəsi daim Azərbaycan xalqının qəlbində yaşayır və yaşayacaqdır. Əziz və unudulmaz müəllimim, Sizin böyük ruhunuz insanlığın ən uca zirvəsindədir. Siz hər gün, hər an tələbələrinizin qəlbində xatırlanırsınız !..

Allah rəhmət eləsin. Mürsəlova Ofelya, ADPU-nun sabiq baş müəllimi

Paşinyan sülh imzasını niyə və necə uzadır?

Bu məbləğ 100 milyard dollardan 1,3 trilyon dollara qədər dəyişə bilər

Əgər Ermənistanla Azərbaycan arasında nəhayət ki, sülh müqaviləsi imzalanarsa və tərəflər bir-birinin ərazi bütövlüklərini tanısa Azərbaycan Ermənistanı Avropa konvensiyasının 1950-ci ildə qəbul etdiyi insan haqlarının və azadlıqlarının müdafiəsi, həmçinin, Cenevrə konvensiyaları və normaları yönündə məhkəməyə verəcək. Səbəb isə bellidir: ölçüyəgəlməz ziyan, on minlərlə insanın ölümü, minlərlə kənd və qəsəbələrin, iri şəhərlərin dağıdılması, mədəni irsin, genofondun yer üzündən silinməsi və s.

İndi isə gələcək tələb ediləcək təqribi məbləğə. Bu məbləğ 100 milyard dollardan 1,3 trilyon dollara qədər dəyişə bilər. Xatırlatmaq yerinə düşərdi ki,

rəsmi Bakı artıq 2 ildir bu sənədlər üzərində işləyir. Məhkəmə dinləmələrinə gəldikdə isə rəsmi İrəvanın heç bir müdafiə olunmaq mexanizmi mövcud olmayacaq. Dünya bilavasitə BMT-nin və digər nüfuzlu beynəlxalq təşkilatların fonunda işğal faktını təsdiqləyib!

Məsələn, Qərbi Azərbaycan torpaqlarının tarixi sahiblərinə geri dönməsinə qədər...

Beləliklə, Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyan hazırkı məqamda ölkəsinin Azərbaycanla sülh müqaviləsi imzalamasına hər vəchlə mane olmağa çalışır. Çünki ortada yuxarıda qeyd edilən məbləğlərdə reparasiya faktoru dayanmaqdadır.

Qaldı ki Ermənistanın bu addıma getməsinə, bu, artıq başqa mövzudur. Məsələn, Qərbi Azərbaycan torpaqlarının tarixi sahiblərinə geri dönməsinə qədər. Təkcə ötən əsrin ilk onilliklərinin xəritələrində hər şey açıq-aydın göstərilib və zaman gələcə bilər ki, biz "İrəvan, Zəngəzur, Göyçə, Basarkeçər, Zəngibasar Azərbaycandır!" şüarını səsləndirə bilirik və səsləndiririk də. Paşinyan bax, bu barədə də düşünməlidir...

Afət Tahirqızı

Biz "İrəvan, Zəngəzur, Göyçə, Basarkeçər, Zəngibasar Azərbaycandır!" şüarını səsləndirə bilirik və səsləndiririk də

Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyan hələ ki, iki ayağını bir başmağa dirəməklə sülhün əldə edilməsi prosesini bacardığı qədər uzatmağa cəhdlər edir. Lakin fakt budur ki, hər necə olursa-olsun, Paşinyan əvvəl-axır bu sazişə imza atacaq. Onun heç bir çıxış yolu da zətən yoxdur...

Nəticədə gəlirik əsas məsələyə!

Ancaq məsələ ondadır ki, sülh sazişi imzalanar-imzalanmaz Ermənistan Azərbaycan torpaqlarını 30 illik işğaldan saxladığına görə reparasiya ödəməli olacaq. Daha dəqiq desək, işğal dövründə vurulan zərər türklər demişkən, paşa-paşa ödəniləcək!

Məsələ həm də ondadır ki, Ermənistan tərəfi 2020-ci ilin noyabrından sonra üç onillik boyunca Azərbaycan torpaqlarına nəzarət etdiyini rəsmən boynuna alıb. Və məhz bu razılaşmadan sonra Paşinyan Qarabağda qeyri-qanuni yerləşdirilmiş Ermənistan silahlı qüvvələrinin Azərbaycanın ərazilərindən çıxarılacağına vəd etdi. Nəticədə gəlirik əsas məsələyə!

Çin Xalq Respublikasının yaradılmasının 74-cü ildönümünü qeyd olunub

Sentyabrın 28-də Çinin Azərbaycandakı səfirliyi milli bayram - Çin Xalq Respublikasının yaradılmasının 74-cü ildönümünü münasibətilə rəsmi qəbul təşkil edib. SİA xəbər verir ki, hər iki ölkənin dövlət himnləri səsləndirildikdən sonra Çinin

Azərbaycandakı səfiri xanım Qo Min çıxış edərək ölkəsinin keçdiyi inkişaf yolundan danışdı, iqtisadi və mədəni sahələrdə böyük tərəqqiyə nail olduğunu söyləyib. O deyib ki, bu gün Çin dünyanın ikinci ən böyük iqtisadiyyatıdır.

Çin hakimiyyəti ölkənin modernləşməsi üçün bütün

Azərbaycan ilə Çinin münasibətləri sağlam təməl üzə-

vanlıq arzularını çatdırıb. Qədim tarixə malik

söyləri göstərir. Hazırda Çin dünyanın 130-dan çox ölkəsinin ticarət tərəfdaşdır və BMT Nizamnaməsinin bütün şərtlərini yerinə yetirir. Ölkə, eyni zamanda, dünyada sülhməramlı missiyaya böyük töhfə verir.

2019-cu ilin aprelinde Prezident İlham Əliyevin Çinə səfərini xatırladan səfir qeyd edib ki, bu səfər ikitərəfli münasibətlərin inkişafına mühüm töhfə verib.

rində qurulub. Çin Azərbaycanı yaxın dost, etibarlı tərəfdaş kimi qəbul edir. Ölkələrimiz arasında münasibətlər dinamik inkişaf yolundadır. Diplomət bu əlaqələrin gələcəkdə daha da güclənəcəyinə əminliyini ifadə edib. Rəsmi qəbulda çıxış edən Azərbaycan Baş nazirinin müavini Şahin Mustafayev Azərbaycan Prezidenti adından Çin xalqını təbrik edib, sülh və fira-

Çinin bu gün dünyada böyük nüfuzə malik olduğunu vurğulayan Şahin Mustafayev qoyulan ikitərəfli, qarşılıqlı hörmətə əsaslanan münasibətlərin bu gün Prezident İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam və inkişaf etdirildiyini diqqətə çatdırıb. O, ikitərəfli münasibətlərin bundan sonra da inkişaf edəcəyinə əminliyini bildirib. Tədbir bədii hissə ilə davam edib.

Səudiyyə Ərəbistanı Krallığının Londonda çap olunan nüfuzlu "Əş-Şərq əl-Avsət" qəzetində siyasi şərhçi Raid Cibrin "Azərbaycanın Qarabağ əməliyyatından sonra qazananlar və uduzanlar" sərəlvhəli məqaləsi dərc olunub.

Azərbaycanın Səudiyyə Ərəbistanındakı səfirliyindən AZƏRTAC-a bildirdilər ki, məqalədə İranın Cənubi Qafqazda ciddi fəsadlarla üzləşə biləcəyindən danışıılır. Yazıda qeyd olunur ki, Azərbaycanın Qarabağ bölgəsində "ıldırımsürətli" hərbi tədbirləri regionda yeni geosiyasi reallığın bərqərar olmasına gətirib çıxarıb. Bakı ilə Qarabağ erməniləri arasında mümkün danışıqların nəticələri nə olursa olsun, Azərbaycanın Qarabağ üzərində nəzarətinin yaradılması genişmiqyaslı əks-səda doğurub.

Məqalədə Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyanın ölkəsinin hazırda mənsub olduğu təhlükəsizlik strukturları və təşkilatlarının "effektiv olmadığı", habelə yeni müttəfiqlik mexanizmlərinə keçidin zəruriliyinə inandığı və nəticə etibarlı ilə İrəvanın mövqelərini dəyişməyə doğru getməsi ilə bağlı məlumatlar da öz əksini tapıb.

Müəllif yazır ki, ekspertlərin sözlərinə görə, Qarabağ müharibəsinin nəticələri Ankara ilə Bakı arasında çox sıx və möhkəm müttəfiqlik münasibətləri yaradıb. Digər tərəfdən, Rusiya Cənubi Qafqaz regionunda sülhməramlı rolunu itirməkdə davam edir. Hətta Azərbaycandan separatçı qüvvələr

"Azərbaycanın Qarabağ əməliyyatından sonra qazananlar və uduzanlar"

Londonda çap olunan nüfuzlu "Əş-Şərq əl-Avsət" qəzeti Azərbaycandan yazır

çıxarılandan sonra Rusiya sülhməramlı qüvvələrinin bölgəni tərk etməsinin gündəmə gələcəyi də istisna edilmir.

Qəzetdə, həmçinin qeyd olunur ki, Azərbaycan öz ərazi bütövlüyünü və suverenliyini təmin etdikdən sonra İran da bundan "öz payını" alıb. 2020-ci il müharibəsinə qədər Ermənistan və İran arasında kommersiya hərəkatında fəal şəkildə istifadə edilən sərhəd zolağının böyük hissəsi 44 günlük müharibədən sonra Azərbaycanın nəzarətinə keçib və İran-Ermənistan ticarətində ciddi itkilər olub.

Daha sonra Zəngəzur dəhlizi layihəsinə toxunulub. Belə ki, Azərbaycan Naxçıvan vasitəsilə Türkiyəyə birbaşa yolun uzadılması üzərində işləyir və bu marşrut Ermənistanın Sünük rayonundan keçməlidir. Sözügedən layihənin həyata keçirilməsi isə İrəvan Ermənistanın həmişəlik ayıra bilər. Bundan əlavə, dəhlizin tikintisi Ankaranın bölgədəki təsirini daha da gücləndirəcək. Müəllif qeyd edir ki, Tehran Bakı və Ankaranın birgə fəaliyyətini əngəlləmək iqtidarında görünmür.

Məqalədə, həmçinin Azərbaycanın xarici siyasəti, xüsusilə də Azərbaycanla İsrail arasında münasibətlərin inkişafı ilə bağlı mövzuya toxunulub. Qeyd olunur ki, Bakı son dövrlərdə İsrailə münasibətləri gücləndirir. 2022-ci ilin cəmi 10 ayı ərzində iki tərəf arasında ticarət mübadiləsinin həcmi 1,2 milyard dollara çatıb. Bakı İsraili neft və neft emalı məhsulları ilə təmin edir, əvəzində isə yüksək texnologiyalı silahlar, hücum və kəşfiyyat pilotsuz təyyarələri, naviqasiya və optika sistemləri, dəqiq idarə olunan hərbi sursatlar alır.

Sağlam gələcək, xoşbəxt cəmiyyət

Yeni Azərbaycan Partiyası (YAP) Mərkəzi Aparatının, "Azərbaycan Televiziyası və Radio Verilişləri" Qapalı Səhmdar Cəmiyyətinin və Narkomanlığa və Narkotik Vasitələrin Qanunsuz Dövriyyəsinə Qarşı Mübarizə üzrə Dövlət Komissiyasının daimi fəaliyyət göstərən İşçi Qrupunun 2023-cü il üçün birgə Tədbirlər Planına uyğun olaraq sentyabr 28-də Ağcabədi rayonunda "Sağlam gələcək, xoşbəxt cəmiyyət" mövzusunda tədbir keçirilib.

Əvvəlcə tədbir iştirakçıları müasir müstəqil Azərbaycan dövlətinin banisi,

mübarizə üzrə komissiyanın sədri Xətai Zeynalov, Narkomanlığa və Narkotik Vasitələrin Qanunsuz Dövriyyəsinə Qarşı Mübarizə üzrə Dövlət Komissiyasının daimi fəaliyyət göstərən İşçi Qrupunun Milli İnformasiya sektorunun müdiri Rəqif Allahverdiyev və Ağcabədi Rayon Polis Şöbəsinin əməliyyat işləri üzrə rəis müavini, polis

polkovnik-leytenantı Elmır Dəmirçiyev çıxış ediblər.

Çıxışlarda qeyd olunub ki, narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin qanunsuz dövriyyəsi və narkomaniya bu gün dünyanı narahat edən əsas problemlərdən biridir. Bu problemin vurduğu zərər həcmi çox böyük olmaqla narkotik istifadəçisinin şəxsiyyətinin deqradasiyasına, cəmiyyətin intellektual

məqsədilə artıq ikinci ildir ki, YAP Mərkəzi Aparatının, "Azərbaycan Televiziyası və Radio Verilişləri" Qapalı Səhmdar Cəmiyyətinin və Narkomanlığa və Narkotik Vasitələrin Qanunsuz Dövriyyəsinə Qarşı Mübarizə üzrə Dövlət Komissiyasının daimi fəaliyyət göstərən İşçi Qrupunun birgə Tədbirlər Planına əsasən respublikamızın müxtəlif bölgələrində aidiyyəti dövlət qurumlarının mütəxəssislərinin iştirakı ilə silsilə tədbirlər keçirilir. Məqsəd gəncləri məlumatlandırmaq və

xalqımızın Ümummilli Lideri Heydər Əliyevin abidəsini ziyarət edib, abidənin önünə gül dəstələri düzüblər. Dahi şəxsiyyətin əziz xatirəsi dərin hörmət və ehtiramla yad edilib. Sonra Şəhidlər xiyabanı ziyarət edilib, ölkəmizin azadlığı və suverenliyi uğrunda mübarizədə canlarından keçmiş qəhrəman Vətən övladlarının xatirəsini hörmətlə anılıb.

Ağcabədi rayon Mədəniyyət evində baş tutan tədbirdə Ağcabədi, Ağdam, Bərdə, Füzuli, Xocavənd və Tərtər rayonlarını təmsil edən gənclər iştirak ediblər.

Tədbirdə Yeni Azərbaycan Partiyası Ağcabədi rayon təşkilatının sədri Rövşən Əhmədov, YAP Mərkəzi Aparatının Gender siyasəti və gənclərlə iş şöbəsi müdirinin müavini Zəkiyyə Musayeva, Ağcabədi Rayon İcra Hakimiyyəti başçısının müavini, İcra Hakimiyyəti başçısı yanında fəaliyyət göstərən Narkomanlığa və narkotik vasitələrin qanunsuz dövriyyəsinə qarşı

potensialının aşağı düşməsinə, genefondun ciddi zərər görməsinə və bir çox mənfi hallara gətirib çıxarır. Ümumbəşəri bəla olan narkomanıyanın sərhəd tanımadan yayılması ölkəmiz üçün həlli vacib məsələlərdən birinə çevrildiyindən dövlətimiz imkanlarını səfərbər edərək beynəlxalq mübarizəyə fəal qoşulmuş, bu sahədə həyata keçirilən işlər çərçivəsində zəruri qanunvericilik bazası yaradılmışdır. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin 2019-cu il 22 iyul tarixli 1334 nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "Narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin və onların prekursorlarının qanunsuz dövriyyəsinə və narkomanlığa qarşı mübarizəyə dair 2019–2024-cü illər üçün Dövlət Proqramı"ndan irəli gələn vəzifə və tapşırıqları yerinə yetirmək

maarifləndirmə yolu ilə sağlam gələcəyimizin təmin olunmasına töhfə verməkdən ibarətdir.

İnteraktiv formada davam edən tədbirdə iştirakçıları maraqlandıran suallar cavablandırılıb. Sonda tədbir iştirakçılarına Dövlət Komissiyasının İşçi Qrupu tərəfindən hazırlanmış əyani vəsaitlər, bukletlər ("Narkotiklər haqqında həqiqəti bilin" adlı yaddaş kitabçaları və s.) paylanılıb.

Elçin Əmirbəyov: "Azərbaycan və Ermənistanın mehriban qonşu olmaqdan başqa yolu yoxdur"

Azərbaycan Qarabağın erməni sakinlərinin öz ana dilindən, mədəniyyətindən və dinindən istifadə etməklə bağlı hüquq və imkanlarını heç bir şəkildə məhdudlaşdırmaq niyyətində deyil. AZƏRTAC xəbər verir ki, bunu Azərbaycan Prezidentinin xüsusi tapşırıqlar üzrə nümayəndəsi Elçin Əmirbəyov BBC-yə müsahibəsində deyib. "Bizim üçün heç vaxt keçilməsinə icazə verməyəcəyimiz yeganə qurumumuz xətt suverenliyimizi və ərazi bütövlüyümüzü şübhə altına ala biləcək məsələlərdir", - o vurğulayıb.

Onun sözlərinə görə, Azərbaycan və Ermənistanın mehriban qonşu olmaqdan başqa yolu yoxdur. "Əgər bizim bir-birimizlə düşmənçilik üçün heç bir əsasımız yoxdursa, Azərbaycan və Ermənistan liderləri ən yüksək siyasi səviyyədə ərazi bütövlüyünün tanındığını bəyan ediblərsə, demək, bizim sadəcə olaraq mehriban qonşular olmaqdan başqa yolumuz yoxdur".

Prezidentin xüsusi tapşırıqlar üzrə nümayəndəsi qeyd edib ki, Azərbaycan hərbiçiləri son ildırımsürətli antiterror tədbirləri zamanı mülki əhali arasında itkilərin qarşısını almaq üçün mümkün olan hər şeyi etməyə çalışıblar: "Antiterror tədbirləri bir gündən az davam edib və cərrah dəqiqliyi ilə həyata keçirilib. Bütün bunlar hərbi hədəfləri zərərsizləşdirməyə yönəlməmiş yüksək dəqiqliklə həyata keçirilmiş addımlar idi".

Məktəbəqədər qrupların fəaliyyəti uşaqların məktəbə hazırlanmasına və birinci sinifdə dərs proqramını yüksək səviyyədə qavramasına şərait yaradan bir prosesdir. Son illər dövlətimiz tərəfindən körpələr evləri, körpələr evi-uşaq bağçaları, uşaq bağçaları, xüsusi uşaq bağçaları və uşaq evlərinin yenidən qurulması, onların maddi-texniki bazasına və kadr heyətinə diqqətin artırılmasının nəticəsi olaraq bu gün ölkəmizdə onlarla nümunəvi uşaq müəssisəsi fəaliyyət göstərir ki, bu da uşaqların sağlam şəraitdə böyüməsinə və təlim-tərbiyə prosesinin uğurla nəticələnməsinə şərait yaradır.

Məktəbəqədər təhsil: effektivliyə doğru

Məlum olduğu kimi, əvvəllər uşaq bağçaları yalnız valideynlərin iş saati çərçivəsində övladlarını sadəcə etibar etdikləri bir müəssisə idi. Uşaqlar bağçalarda müəyyən saat ərzində saxlanılır, sonra valideynlərinə təhvil verilir. Baxmayaraq ki, burada uşaqların qidalanması, əylənməsi kimi, öyrədilməsi üçün proqramlar da var idi, lakin bütün bunlar heç də mükəmməl şəkildə həyata keçirilmirdi.

Uşaq bağçalarında işə qəbil da ciddilik amilinə əsaslanırdı. Təlimlə yanaşı, təhsil müəssisəsinin olmasına baxmayaraq son illərə kimi belə müəssisələrdə təhsilli kadrlar barmaq sayı qədər idi. Hansı ki, uşağın bağçadakı son 1-2 ili sırf məktəbəhazırlıq üçün nəzərdə tutulub. Təəssüf ki, uşaq bağçalarında hələ də bu kimi hallar mövcuddur.

Məktəbəqədər təhsil gələcəyə uğurlu yol kimi...

Adıçəkilən aid uşaq müəssisələrində təlimlə yanaşı, həm də tədris prosesinin həyata keçirildiyini qeyd etdik. Buna görə də uşaq bağçalarının Elm və Təhsil Nazirliyinin tabeliyində fəaliyyət göstərməsi təbii ki, burada məktəbdə hazırlanan uşaqların gələcək təhsilinin keyfiyyətini də şərtləndirən amildir. Ötən illər ərzində yuxarıda adları çəkilən uşaq müəssisələri şəhər və rayon icra hakimiyyətlərinin tabeliyində fəaliyyət göstərərək, bu qurumun ictimai-siyasi və humanitar məsələlər şöbəsinin nəzarətinə verilmişdi.

Düzdür, rayon və şəhər icra hakimiyyətləri bu müəssisələrin yeni binalarda yerləşdirilməsi, avadanlıq və qida təchizatı, kadr islahatı, uşaq qəbulunun şəffaflığı, əmək intizamı, sanitariya-gigiyenik qaydalara əməl olunması kimi məsələləri daim diqqətdə saxlayır, yaranan problemi dərhal aradan qaldırırdı. Lakin burada həm də təhsil prosesinin həyata keçirilməsi bu müəssisələrin Elm və Təhsil Nazirliyinin tabeliyində fəaliyyətinin daha məqsəduyğun olmasını şərtləndirirdi. Çünki qeyd etdiyimiz kimi, bu müəssisələrdə həm də məktəbəqədər qruplar fəaliyyət göstərir ki, onlar bilavasitə uşaqları məktəbə hazırlayır. Bu səbəbdən də yerli təhsil şöbələrinin bu müəssisələrə nəzarətinin olması eyni zamanda məktəbəqədər təhsilin daha mükəmməl şəkildə həyata keçməsinə səbəb ola bilərdi. Təbii ki, təhsillə bağlı yeniliklərin, məktəbəqədər təhsilə hansı prizmadan yanaşılması, uşaqlarla işin müasir tələblər səviyyədə qurulması birbaşa təhsil qurumuna bağlı olduğundan təhsillə bağlı nazirliyin məktəbəqədər

dər qruplara nəzarəti icra hakimiyyətlərindən effektiv ola bilərdi.

Həm uşaq müəssisələri, həm də məktəblər

Son illər isə uşaq müəssisələrində məktəbəqədər qruplar olduğu kimi, məktəblərdə də məktəbəhazırlıq qrupları təşkil olunub. Bu qruplara 5 yaşlı uşaqlar qəbul olunur. Bu qruplar onlarda ətraf mühit, ilkin dünya görüşü, riyazi və məntiqi təfəkkürün, oxu və yazı bacarığının formalaşdırılması ilə yanaşı, gələcəkdə məktəb dərslərini daha yaxşı mənimsəməyə zəmin hazırlayır.

Uşaq bağçalarında məktəbəqədər qruplarda uşaqlar da eyni proqram çərçivəsində təhsil alırlar. Bəs bağçaya getməyən, yaşadığı yerdə bağça olmayan uşaqlar neçə? Bu qrupların təşkil olunması uşaq bağçaları olmayan yaşayış ərazilərində yaşayan 5 yaşlı uşaqların təhsilə hazırlanması baxımından tədqirəliyəq idi. Lakin uşaq müəssisələri ilə məktəblərdəki məktəbəqədər qrupları bir-birindən fərqli hesab edən valideynlər var. Bu səbəbdən də məktəbəqədər və məktəbəhazırlıq qruplarının həmin cəhətlərdən söhbət açmaq istəyirəm. Məsələn, birincisi bu idi ki, bəzi valideynlər bunun məktəblərdə daha üstün

yində olması valideynlərin də fikir ayrılığının həll olunması deməkdir.

5 yaş ilkin təhsil üçün münasibdirmi?

Bir çox xarici ölkələrin ilkin təhsil proqramları ilə müqayisədə bizim təhsil sistemi uşaqların bir qədər artıq yüklənməsi xarakteri daşıyır. Məktəbəqədər və məktəbəhazırlıq qrupları tədqirəliyəqdir. Yəni bununla uşaq məktəbə xeyli hazırlıqlı şəkildə getmiş olur. Lakin proqramda göstəriləndiyindən fərqli olaraq bu qruplarda uşaqlar bəzən daha artıq yüklənir. Bu da onların inkişafına əngəl törədə bilər.

Məsələn, baxmayaraq ki, Yaponiyada ibtidai təhsil altı ildir, lakin bu ölkədə təhsilin ilk ilində uşaqlar yalnız məktəbə uyğunlaşma prosesi keçir, ümumi dünya görüşü, təbiət və heyvanlar haqqında məlumatlandırılır. Lakin biz bunu bağça və məktəb hazırlıq qruplarından başlayıb, təhsilin ilk ilində birbaşa yazmağa və oxumağa keçir, uşağa misal, məsələ, çalışma həll etdirir, üstelik xarici dil də öyrətməyə başlayırıq. Bu isə azyaşlı uşaqların yüklənməsi ilə nəticələnir.

Hələ bəzi valideynlər bununla kifayətlənmir. Yəni onları qınamaq da düzgün deyil. Çünki valideyn baxır ki, övladı proqramı qavramır, məcbur qalır onu əlavə hazırlığa qoyur ki, öyrənə bilsin. Deməli, ölkəmizdə birinci sinfə gedən uşaqların kütləvi əlavə hazırlığa qoyulmasının özü bir göstəricidir ki, onların dərs yükü ağırdır. 6 yaşdan məktəbə başlayan uşağa bu dərs proqramı çətin gəlir. Elə bu səbəbdən də təhsilə 7 yaşdan başlamaq bəlkə də daha effektiv ola bilər. Baxmayaraq ki, kompüter, sürət əsridir, deyirik, lakin bunlar uşaqlarımızın qavrama səbəbi deyil ki...

Yeni Fərman məktəbəqədər təhsilin effektivliyini artıracaq

Məlum olduğu kimi, "Bakı şəhərində körpələr evlərinin, körpələr evi-uşaq bağçalarının, uşaq bağçalarının, xüsusi uşaq bağçalarının və uşaq evlərinin fəaliyyətinin tənzimlənməsi ilə bağlı əlavə tədbirlər haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidenti 11 may 2012-ci il tarixdə Fərman imzalamışdı. Fərmana görə "Azərbaycan Respublikasında körpələr evlərinin, körpələr evi-uşaq bağçalarının, uşaq bağçalarının, xüsusi uşaq bağçalarının və uşaq evlərinin inkişafı ilə bağlı tədbirlər barədə" Azərbaycan

Respublikası Prezidentinin 2011-ci il 27 dekabr tarixli Sərəncamı ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin Bakı şəhəri üzrə Təhsil İdarəsinin sərbəstləşdirilmiş ştat vahidləri hesabına Bakı Şəhər İcra Hakimiyyətinin tabeliyində Bakı Şəhər Məktəbəqədər Təhsil Müəssisələri və Uşaq Evləri İdarəsi yaradılmışdır.

Bu Fərmana ölkə başçısının "Bakı şəhərində körpələr evlərinin, körpələr evi-uşaq bağçalarının, uşaq bağçalarının, xüsusi uşaq bağçalarının və uşaq evlərinin fəaliyyətinin tənzimlənməsi ilə bağlı əlavə tədbirlər haqqında" 20 sentyabr 2023-cü il tarixli Fərmanı ilə dəyişiklik edilmiş və dəyişikliyə əsasən Bakı Şəhər İcra Hakimiyyətinin tabeliyində Bakı Şəhər Məktəbəqədər Təhsil Müəssisələri və Uşaq Evləri İdarəsi ləğv edilmişdir.

Elm və Təhsil Nazirliyindən aldığımız məlumata əsasən uşaq müəssisələri adıçəkilən nazirliyin tabelində fəaliyyət göstərəcək. Bunun da məktəbəqədər təhsilin effektivliyinin artmasında təbii ki, böyük roluna olacaq.

Mətanət Məmmədova

Cəmiyyətin inkişafında mətbuatın maarifləndirici rolu artır

Hüquqi, demokratik dövlət quruculuğu prosesini əsas götürüb, hədəflərinə doğru irəliləyən hər bir dövləti azad mətbuatsız təsəvvür etmək qeyri-mümkündür. Media ekspertləri tərəfindən o fikir vurğulanır ki, müasir dünyada inkişaf etmiş ölkələrdə azad media-nın səviyyəsi hər bir ölkənin səviyyəsini göstərir. Digər tərəfdən, mətbuat cəmiyyətlərin inkişafına, insanların ümumi dünyagörüşünün formalaşmasına təsir göstərir, qayğılarının işıqlandırılmasında, mövcud problemlərin qabardılaraq aradan qaldırılmasında mühüm rola malikdir. Tam əminliklə demək olar ki, bu gün Azərbaycanda müstəqil mətbuat formalaşır.

Səbəbi də dövlət tərəfindən medianın inkişafına hərtərəfli dəstəyin göstərilməsidir. Müxtəlif vaxtlarda jurnalistlərin sosial-məişət problemlərinin həlli, redaksiyaların maddi-texniki bazasının güclənməsi istiqamətində Prezident sərəncamları imzalanıb, müvafiq qanunlar qəbul edilib. Bütün bunlar jurnalistlərin daha sərbəst və rahat şəkildə peşə fəaliyyətlərini davam etdirmələrinə imkanlar yaradıb. Düzdür, yaradılan şəraitdən bəzi şəxslər, qruplar istifadə etməyə çalışırlar və müəyyən məqamlarda isteklərinə də nail olurlar.

Yalan məlumatların yayılması Qanunaziddir və cinayət məsuliyyəti yaradır

Əksər hallarda siyasiləşmiş qəzet və saytlar milli və dövlətçilik maraqlarına zidd olan, peşə fəaliyyətinin tələblərinə uyğun olmayan xəbərlər paylaşır, şərhlər və təhlillər yazırlar. Bu kimi yazılarla tanış olduqda, aydın şəkildə hiss olunur ki, məqalələr sifarişli yazılıb. Çünki xəbərin verilməsi, şərhlərin ifadə edilməsi birbaşa siyasi dairələrin dəfələrlə səsəndirdikləri və ya internet tv-lərdə açıqladıqları fikirlərlə uyğunluq təşkil edir. Dövlətimizin böyüklüyü və xeyir-xahlığı bu məqamda da özünü göstərir. Yeni, siyasiləşmiş jurnalistlərin yazdıqlarına, səsəndirdikləri şər və böhtanlara görə hansısa hüquqi addımlar atmır. Halbuki qanunvericiliklə dövlətin ali məqsədi həm də ondan ibarətdir ki, cəmiyyətdə çaşqınlığın yardılması qarşısını almaqdır. Acınacaqlı hal ondan ibarətdir ki, peşələrinə xəyanət edən "jurnalist"lər var ki, onlar öyrəncəli olduqları sifarişli informasiya yayımını ümummilli

pro-seslər zamanı da davam etdirirlər. Biz bu kimi xoşagəlməz halları istər 44 günlük Vətən Müharibəsi dönmündə, istərsə də Qarabağda aparılan antiterror tədbirləri zamanı da müşahidə etdik. Belə yalan məlumatların yayılması "informasiya, informasiyalaşdırma və informasiyanın mühafizəsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa ziddir və cinayət məsuliyyəti yaradır.

Məsələ ilə bağlı Azərbaycan Respublikasının Baş Prokurorluğu qeyd etmişdir ki, ümumilikdə Azərbaycan mediası baş verən hadisələrə təmkinlə yanaşır, məsələnin əhəmiyyətini və həssaslıq dərəcəsini nəzərə alır, fəaliyyətini müvafiq qanunvericiliyin tələbləri əsasında qurur: "Bununla yanaşı, bəzi hallarda sosial şəbəkə istifadəçiləri tərəfindən qanun və ədalət prinsipinə söykənən bu cür tədbirlərə kölgə salmaq, Azərbaycan əsgərlərinin həyatı təhdidlə üzləşdiyi halda həmin təhdidlərə cavab olaraq hərbi əməliyyatların keçirilməsinə qarşı çıxmaq, yalan məlumat yaymaq, saxta və ya köhnə görüntülər paylaşmaq, heç bir əsas olmadan onları aktuallaşdırmaq cəhdləri müşahidə olunur. Təəssüflə qeyd edilməlidir ki, xoş niyyət daşımayan həmin cəhdlər informasiya azadlığı, kontekstdən çıxarılmış tarixi sitatlar və saxta pasifist baxışlarla pərdələnir".

Informasiya əldə etmək ifadə azadlığının əsas hissəsini təşkil edir

Bəli, qanunvericiliyə görə, informasiya əldə etmək ifadə azadlığının əsas hissəsini təşkil edir. Fərdlərin ictimai bilgi sahibi olan qurumlardakı informasiyalara çatım haqqı var. BMT İHK dövlətlərin ictimai məzmunlu bilgiləri proaktiv (öz-özünə) açıqlamalı

informasiya və ideyaları istənilən vasitələrlə axtarmaq, əldə etmək və yaymaq azadlığı daxildir". Mülki və Siyasi Hüquqlar Haqqında Beynəlxalq Paktın 19-cu maddəsi bu hüququ daha geniş ifadə edir. Qeyd edilən sənədlər bütün dövlətlərin üzərinə bu hüququ qaran-

gərə, hər bir vətəndaşın informasiya almaq və onu yaymaq azadlıqlarına malikdir. Təbii ki, informasiyanın yayılması təxribatlara və cəmiyyətdə çaşqınlıq yaradılmasına yönəlməməlidir. Yuxarıda qeyd etdiyim kimi, bəzi siyasiləşmiş, xüsusilə də, dağdıçı müxalifət partiyalarından təlimat alan və xarici maraqlı dairələr tərəfindən maliyyələşən saytlar və internet tv-lər koronə addımlar atır və fəaliyyətlərini daha çox onlara təqdim edilən tezislər üzərində qururlar. Fikir verin, Xankəndidəki terrorçu qüvvələrin əsas simalarından olan Ruben Vardanyan Laçın sərhəd keçid məntəqəsində saxlanılaraq Bakıya gətirildiyi xəbərinə təxribat hesab olunan internet tv-nin "aparıcısı" verilişində "guya Vardanyan saxlanılıb" deyə qeyd edir. Vardanyan saxlanılıb, bu məlumatı dünyanın əksər KİV-ləri də tirajladı. Həmin aparıcının göz-lərində tor var, bu, başqa söhbətin mövzusu ola bilər. Digər tərəfdən, Vardanyanın saxlanılmasından narahat olubsa, bu da anlaşılırdır. Çünki himayədarlarından biri zərərsizləşdirilib. Ancaq fakt budur ki, həbs olunan Vardanyanın özüdür. Yəni, nə müqəvvasıdır, nə də oxşarıdır, Xankəndinə Azərbaycanın konstitusiyaya quruluşuna, ərazi bütövlüyünə və suverenliyinə qarşı çağırışlar edən, erməni əsilli şəxsləri silahlandırır, əsgərlərimizin, mülki insanlarımızın qətlə yetirilməsinə, evlərin yağmalanmasına göndərən Vardanyan həbs olunub. Şübhələri varsa, buyurub təcridxanaya gedib terrorçu Vardanyanla görüşüb, dərhləşə bilər.

altına Avropa İnsan Haqları Konvensiyasının 10-cu maddəsi də ifadə azadlığı hüququnu daha əvvəldə qeyd etdiyimiz sənədlərdə olduğu kimi qoruma altına alır və Avropa Şurası məkanına daxil olan ölkələr bu qaranlıqları təmin etmək öhdəliyi daşıyırlar. İfade azadlığı hüququ təməl hüquq olsa da, mütləq deyil. Dövlətlər bu hüquqa legitim əsaslarla məhdudiyətlər gətirə bilərlər. İctimai sağlamlıq da həmin legitim əsaslardan biri ola bilər. Ancaq BMT-nin yazının əvvəlində qeyd edilən 2 sənədi şərh etməklə vəzifələndirilmiş İnsan Haqları Komitəsi (BMT İHK) qeyd edir ki, bu məhdudiyətlər istisna hallarda, 3 mərhələli testdən keçirilməklə tətbiq oluna bilər. Tətbiq edilən məhdudiyətlər mütləq bu xüsusiyyətlərə sahib olmalıdır: 1) Qanunda nəzərdə tutulmalıdır. Burada qanun deyərək, parlamentin qəbul etdiyi akt nəzərdə tutulur; 2) Qanuni bir məqsəddə çatmağı hədəfləməlidir. Məhdudiyətin məqsədi başqa şəxslərin hüquqlarına hörmət, milli təhlükəsizlik, ictimai düzen, sağlamlıq və ya əxlaq qorumaq olmalıdır; 3) Gərəklili və adekvat olmalıdır.

"Jurnalist" Qarabağın sürətlə və qısa müddətdə azad edilməsindən təəccübləndiyini sayıqlayır

Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə və tərəfdaş olduğu beynəlxalq qanunlara

qarşı çağırışlar edən, erməni əsilli şəxsləri silahlandırır, əsgərlərimizin, mülki insanlarımızın qətlə yetirilməsinə, evlərin yağmalanmasına göndərən Vardanyan həbs olunub. Şübhələri varsa, buyurub təcridxanaya gedib terrorçu Vardanyanla görüşüb, dərhləşə bilər.

Başqa bir ağızığoyçək "jurnalist" isə Qarabağın sürətlə və qısa müddətdə azad edilməsindən təəccübləndiyini sayıqlayır. Lakin başa düşür ki, 30 il qısa müddət deyil, elə arasında deyildiyi kimi, bir igidin ömrüdür. "Sürətlə alınır" deməsi isə, onun ağı-acı çəkmədiyinin göstəricisidir. Çünki 30 il ərzində, xüsusilə də, 44 günlük Vətən müharibəsində və 23 saat 44 dəqiqə çəkən lokal antiterror tədbirləri zamanı ümumilikdə minlərlə şəhid vermişik, minlərlə qazimiz olub. Məhz şəhidlərimizin qanı, qazilərimizin canı bahasına, xalqımızın Yenilməz Sərkərdə, Prezident İlham Əliyevin ətrafında six birlişməsi nəticəsində torpaqlarımız işğaldan azad edildi. Sentyabrın 28-də Azərbaycan polisi Xankəndinə daxil oldu. Artıq bütün Qarabağımız rahat nəfəs alır. Fəxrlə deyirik, "biz adını dünya hər tarixinə qızıl həriflərlə yazan qalib xalqıq". Qürurverici anları bizə yaşatdığına görə, Ali Baş Komandanımız, Prezidentimiz İlham Əliyevə min dəfələrlə təşəkkürlər. Ordumuza təşəkkürlər. Şəhidlərimizə Allahdan rəhmət diləyir, qazilərimizə isə cansağlığı arzulayıraq.

I.ƏLİYEV

Əbədi qardaşlıq!

Uzun illərin sınağından çıxmış Azərbaycanla Türkiyə arasında dostluq və qardaşlıq münasibətləri bir daha onu göstərir ki, iki ölkə arasındakı əlaqələr əbədidir və heç bir qüvvə bu dostluğun, qardaşlığın qarşısını ala bilməz. Çünki bu birlik 31 ildir ki, "Bir millət, iki dövlət", Azərbaycan-Türkiyə dövlətlər arasında diplomatik münasibətləri qurulub. Bu günün reallığı Azərbaycan-Türkiyə birliyi və qardaşlığının əbədi və sarsılmaz olduğunu təsdiqləyir.

İLHAM ƏLİYEV: "BMT-də Azərbaycanın maraqlarını ifadə edən bəyanatlarınız növbəti qardaşlıq addımıdır"

Xüsusilə də, iki qardaş dövlət rəhbərlərinin müntəzəm xarakter almış qarşılıqlı səfərləri ölkələrimiz arasında bütün sahələrdə əməkdaşlığın inkişafında əhəmiyyətli rol oynamaqda və müsbət nəticələr verməkdədir. Bu başqa cür də ola bilməz. Ulu Öndər Heydər Əliyevin müdrikəsinə dediyi kimi, Türkiyə ilə Azərbaycan "bir millət, iki dövlət"dir. Təsadüfi deyildir ki, Türkiyə dövlətinin müdrik şəxsiyyəti Mustafa Kamal Atatürk Azərbaycanın kədərini özlərinin kədəri, sevincini isə öz sevincləri hesab etmişdir. Türk dünyasının bu iki lideri öz müdrik kəlamları ilə hər iki dövlətin gələcək nəsillərinə əbədi olaraq bir miras qoymuşlar: Türkiyə ilə Azərbaycan arasındakı dostluq-qardaşlıq münasibətləri əbədi və sarsılmazdır. Və bu birliyin nəticəsini biz 2020-ci il sentyabrın 27-də Ermənistan silahlı qüvvələrinin cəbhəboyu genişmiqyaslı təxribat törətməsinin ilk günündən Qələbə Zəfrinə kimi Türkiyə daim bizimlə bir olub. Sevincimizə, kədərimizə şərik olub. Çünki bu birlik

MARAQLARA DEYİL, DƏYƏRLƏRƏ ƏSASLANAN TÜRKİYƏ-AZƏRBAYCAN İKİ GÜCLÜ LİDERLƏRİN QARDAŞLIQ BİRLİYİNİN DÜNYAYA BİR NÜMUNƏ, ÖRNEK OLDUĞUNUN GÖSTƏRİCİSİDİR

Məhz Türkiyə Prezidentinin işğaldan azad edilən ərazilərimizə səfər edən ilk xarici ölkə başçısının olması iki qardaş ölkə liderlərinin dostluq və qardaşlığının dünyaya bir nümunə, örnek olduğunun göstəricisidir. Əsrlərə bağlı olan bu birlik, dostluq və qardaşlıq münasibətlər günümüzdə hər iki ölkənin lideri Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və qardaş Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın sayəsində daha da inkişaf edir, möhkəmlənir və irəli gedir. Və cari ilin iyun ayının 12-də Türkiyənin 13-cü Prezidenti seçilən Rəcəb Tayyib Ərdoğanın ilk səfərini Şimali Kipr Cümhuriyyətinin ardınca Azərbaycana və sentyabrın 25-də Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın Naxçıvanda rəsmi səfərləri ilk növbədə iki qardaş ölkə arasında münasibətlərin ən yüksək səviyyədə olmasının, bir millətin iki dövlətin - Azərbaycanla Türkiyənin sarsılmaz birliyinin dünyaya bir mesajıdır. Qardaş ölkənin Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan Türkiyəni Türk dünyası ilə birləşdirən Naxçıvandan bir daha bəyan etdi ki, Türkiyə-Azərbaycan əlaqələri dünyada tayı-bərabəri olmayan müstəsna səviyyədədir.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev sentyabrın 25-də Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan ilə mətbuata bəyanatında iki ölkə arasında əlaqələrin yüksək səviyyədə olduğunu deyib: «İki il bundan əvvəl uzun zaman davam edən işğaldan sonra azad edilmiş Şuşa şəhərində imzalanan Şuşa Bəyannaməsi - müttəfiqlik bəyannaməsi bizim münasibətlərimizi yeni müstəviyə qaldırdı». Dövlətimizin başçısı qeyd edib: "Bu gün bu əlaqələr ən yüksək zirvədədir və biz indi bütün istiqamətlər üzrə

əlaqələrimizin çox fəal dövrünü yaşayırıq". Bəli, 15 iyun, 2021-ci il - Türkiyə-Azərbaycan, "Bir millət, iki dövlət"i rəsmiləşdirən, ən əsası isə, tariximizdə ilk dəfə olaraq iki güclü liderlərin - Rəcəb Tayyib Ərdoğan və İlham Əliyevin işğaldan azad olunmuş Qarabağımızın baş tacı olan Şuşada Müttəfiqlik haqqında Şuşa Bəyannaməsi müttəfiqlik nümunəsildir. Prezident İlham Əliyevin qeyd etdiyi kimi: "Bu gün biz dünya miqyasında, dünya çapında nadir əməkdaşlıq, iş birliyi, müttəfiqlik nümunəsi göstəririk". Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın dediyi kimi: "Bizim gücümüz Azərbaycanın gücü, Azərbaycanın gücü də bizim gücümüzdür".

PREZİDENT İLHAM ƏLİYEVİN TÜRKİYƏNİN DÖVLƏT BAŞÇISI HAQQINDA SƏSLƏNDİRDİYİ SƏMİMİ SÖZLƏR BİR LİDERİN DİGƏRİ HAQQINDA RƏYİNDƏN DƏ ÇOX, BİR İNSANIN ÖZ DOĞMA QARDAŞININ UĞURLARI İLƏ QÜRUR DUYMASI QƏDƏR XOŞ, SEVİNDİRİCİ VƏ FƏRƏHLİDİR

Yaşanan reallıqlar bir daha onu göstərir ki, Azərbaycan və Türkiyə münasibətləri maraqlara deyil, dəyərlərə əsaslanır və bu bütün dünya üçün bir nümunədir. Öz maraqları üçün min oyunlar oynayan, hər cür addımlara gedən, mənəviyyətsizlikləri sərhəd tanımayan xarici siyasi dairələr qarşısına Azərbaycan və Türkiyə Prezidentləri bu dəyərlərin gücü ilə çıxırlar. Xüsusilə də, Azərbaycan və Türkiyə arasında qardaşlıq münasibətləri bir çox dövlətlərin qışqanlığına səbəb olub. Çünki hər iki dövlət yaxşı gündə də, pis gündə də bir-birinin yanında. Hər iki dövlət eyni yolu yaşayır.

Prezident İlham Əliyev çıxışlarının birində bu məsələyə münasibət bildirərək deyib: "Mən dəfələrlə demişəm ki, bu gün dünyada Türkiyə və Azərbaycan qədər bir-birinə yaxın və bağlı olan ölkələr yoxdur. Bu, həqiqətdir. Bu, həm tarixi və etnik köklərə əsaslanan həqiqətdir, eyni zamanda, biz - iki qardaş ölkə öz siyasətimizlə bu birliyi möhkəmləndiririk" fikirləri bir daha təsdiqləyir ki, "bir millət, iki dövlət" vəhdətini heç bir kənar qüvvə poza bilməz".

Göründüyü kimi, dünya siyasi tarixinin müqayisəolunmaz və heyrət doğuran ittifaqı heç şübhəsiz Azərbaycan-Türkiyə birliyi-dir. Qardaş Türkiyə son antiterror tədbirlərində də Azərbaycanın yanında olduğunu ən yüksək səviyyədə bəyan etdi. İllər öncə beynəlxalq tədbirlərin birində Türkiyəyə

ölkə olan Türkiyənin yanında olduğunu dəfələrlə sübut edib və dövlət başçımız tərəfindən səsləndirilmiş bu sözlər özünə inanan və potensialına güvənən siyasi liderlərə məxsus olan keyfiyyətdir və ümumən Azərbaycanın mövqeyini, gücünü, beynəlxalq münasibətlər sistemində yerini və Türkiyə-Azərbaycan birliyinin, qardaşlığının növbəti təzahürüdür. Bu iki liderin uca şəxsiyyətinə, məniliyinə, mənəviyyətinə, dəyərlərə bağlılığına yaraşan da elə məhz budur! Və, Prezident İlham Əliyevin Türkiyənin dövlət başçısı haqqında səsləndirdiyi səmimi sözlər bir liderin digəri haqqında rəyindən də çox, bir insanın öz doğma qardaşının uğurları ilə qürur duyması qədər xoş, sevindirici və fərəhlidir. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan haqqında dediyi fikri bir daha demək yerinə düşər: «Rəcəb Tayyib Ərdoğan mənim qardaşımdır. Bizim çox yaxın münasibətimiz var. Həm prezident kimi, həm də iki insan kimi. Ona mənim çox böyük hörmətim var. O, dünya lideridir. O, Türkiyəni böyük zirvələrə qaldırdı. Türkiyəni ucaltdı.

Türkiyəni ləyaqətli, qürurlu dövlət kimi bütün dünyaya tanıtdırdı. Ona qarşı çox böyük ədalətsizliklər, haqsızlıqlar edilir, həm bəzi ölkələr tərəfindən, həm də təəssüf ki, Türkiyənin içində də bəzi siyasi qüvvələr tərəfindən... Çünki siyasi mübarizə hər yerdə var. Bir də milli məsələ var. Milli məsələdə hər hansı bir siyasi mübarizə olmamalıdır. Biz təhdid qarşısında birləşməliyik. Bu gün Türkiyəyə də hər tərəfdən hücum edirlər. Ona tab gətirmək, onun qarşısında sipər kimi dayanmaq çox böyük cəsarət tələb edir. Böyük peşəkarlıq, bilik, iradə tələb edir. Mənim qardaşım, bax, belə insandır və mən onu yaxından tanıdığım üçün bunu tam səmimiyyətlə deyə bilərəm".

Və Türkiyə Prezidenti Rəcəb

Ərdoğanın da dediyini bir daha xatırlatmaq istərdim: "Türkiyə-Azərbaycan əlaqələri dünyada bənzəri olmayan müstəsna bir mövqedədir və bir millət, iki dövlət olaraq əlaqələrimizi və əməkdaşlığımızı hər sahədə gücləndirmək üçün fəaliyyətimizi davam etdiririk".

Budur, "Bir millət, iki dövlət" in qardaşlığı, həmrəyliyi. Bu gün öz liderlərinin sayəsində hər iki ölkə bütün dünyada böyük uğurlar əldə edən, prinsipial siyasət yürüdən güc kimi tanınırlar. Artıq şübhə yoxdur ki, iki xalq və dövlət arasındakı qardaşlıq daimidir və yaxın vaxtlarda biz hər iki ölkənin növbəti uğurlarına şahidlik edəcəyik.

Bu günə qədər bu iki dövlət qoşa qanad kimi, birlikdə addımlayıb, birlikdə bir çox möhtəşəm qələbələrə, nailiyyətlərə, uğurlara imza atıb, bundan sonra da birlikdə addımlayaraq, növbəti parlaq qələbələrə, zəfərlərə imza atacaqlar. Çünki hər iki ölkə liderlərinin səfərləri maraqlara deyil, dəyərlərə əsaslanan Türkiyə-Azərbaycan qardaşlıq birliyi sferidir. Və bu səfərlər çərçivəsində liderlərin hər görüşü yeni siyasi uğurun başlanğıcına çevrilir.

Bir sözlə, qürurverici və sevindirici haldır ki, Türkiyə-Azərbaycan birliyi, dostluğu və qardaşlığı bu gün də uğurla davam edir, xalqlarımız arasındakı saf, səmimi və doğma münasibətlər daha da dərinləşərək yeni mərhələyə qədəm qoyur. Bütün bunlar onu göstərir ki, əbədi və əzəli Azərbaycan-Türkiyə birliyi, dostluğu və qardaşlığı sarsılmazdır və daim belə də olacaq.

Budur "bir millət, iki dövlət" birliyinin məntiqi nəticəsi. Azərbaycan Prezidenti, Azərbaycan dövləti həmişə dost, qardaş

RƏFİQƏ KAMALQIZI

Qadının spirtli içki içməsi: dəb, yoxsa xəstəlik?

Əvvəllər Azərbaycanda qadınlar siqaret çəkdiyini, içki içdiyini cəmiyyətdən bir qədər gizlədirsə, bu gün bundan bəziləri açıq şəkildə, heç də kişilərdən geri qalmaqaraq istifadə edirlər. Bəs görəsən qadınlarımız niyə içir? Qadınların içkiyə üz tutmasının səbəbi nədir? SİA mövzu ilə bağlı araşdırma aparıb.

Araşdırmalar zamanı məlum olub ki, alkoqola, siqaretə meyil edən qadınların əksəriyyəti tənha-lıqdan əziyyət çəkənlərdir. Həyat yoldaşından boşanan, yenidən ailə həyatı qurmayan qadınlar bu risk qrupuna daxildir. Bundan əlavə, yüngül həyat tərzini keçirənlər də içki və siqaretdən çox istifadə edirlər.

Əvvəllər bu "dəb"ə müğənni, artist cameosində rast gəlirdisə, indi hal az qala, "ənənə"yə çevrilməyə başlayıb. Hətta elindəki bədəni peşəkar kimi birməfəsə başına çəkən qadınlar da az deyil. Üstəlik, içki içməyən qadınlara lağ edib, onları müasirlikdən uzaq olmaqda qınayanlar da var. Qadınların spirtli içkilərdən istifadəsi isə zamandan asılı olmayaraq cəmiyyətdə heç zaman birmənalı qarşılanmır.

Qadınların ən çox içki içdiyi ölkələr

Alimlər içki istehlakı ilə bağlı 40-dan artıq ölkəni əhatə edən araşdırma aparıblar. Araşdırma ən çox içki içən qadınların Britaniyada yaşadığını ortaya qoyub. Bu ölkədə ali təhsil alan qadınların hər beşdən biri içki problemləri yaşayır.

Təhsil almayan, yaxud erkən bitirən qadınlarda isə bu problem hər 10-dan birində müşahidə olunur.

Əksinə, kişilərdə isə spirtli içki qəbul olunması ilə onların təhsil səviyyələri arasında heç bir əlaqə mövcud deyil. Alimlərin fikrincə, təhsil alan britaniyalı qadınlar kişilərlə bərabərleşmək üçün içirlər. Xüsusən, maliyyə sektorunda çalışan qadınlar kişilərə bənzəmək üçün onların zərərli verdişlərinə meyil edirlər.

Yüksək maaşlı işlər məsuliyyət və depressiya dərəcəsinə artırır və sonda içki içməyə sövq edir. Britaniyada bu problem ən çox 45-64 yaşlı qadınlar arasında müşahidə olunur.

Ən populyar içki isə şərəbdır. Amma Britaniya ən çox içki içən ölkələr arasında ümumi reytingdə 11-ci olub.

Ən çox içki içilən ölkələr Estoniya, Avstriya, Fransa, İrlandiya və Çexiya olub.

Alkoqol qadın orqanizminə

daha çox zərər yetirir

Alkoqol asılılığı və digər sağlamlıq problemləri kişilərə nisbətən həddindən artıq spirtli içki qəbul edən qadınlarda daha asan inkişaf edir. Alkoqol problemi olan qadınlar

kişilərə nisbətən daha gec yaşda spirtli içki qəbul etməyə başlasalar da, daha qısa müddətdə alkoqol aludəçisi olurlar. Alkoqol qəbul edən qadınlarda hansı fəsadlar ortaya çıxa bilər? Bu barədə tibb elmləri doktoru, professor Adil Qeybullayev öz fikirlərini bildirib: "Kişilərə nisbətən alkoqol daha çox qadın orqanizminə zərər yetirir. Nəzərə alsaq ki, qadınlar hamilə qalırlar, südlə uşaq qidalandırılır və s. alkoqol qəbulu onların orqanizminə daha çox zərərli təsir göstərir və gələcəkdə doğulan uşaqların da taleyində bu öz mənfi təsirini göstərir. Ümumiyyətlə, hesab edirəm ki, alkoqol qəbulu müəyyən dozada ola bilər, yəni insanlar özlərini nəzarət edə bilsələr. Həddən ziyadə alkoqoldan istifadə insanı asılı vəziyyətə salır. Son vaxtlar qadınlarda da bu tendensiyanın artması müşahidə olunur. Təəssüflər olsun ki, bəzən bunun fərqi qəbul olmur".

Adil Qeybullayev onu da qeyd edib ki, bu cür məsələlərin həlli kütləvi təbliğatdan asılıdır: "Kütləvi informasiya vasitələri ilə bunun zərərli səbəbləri, orqanizmə neqativ təsirləri, gələcək nəsələ təsiri barədə təbliğat aparmaq lazımdır. Bu cür məsələlər araşdırılırsa, konkret misallarla göstərilərsə problem getdikcə həll olunur. Bu məsələnin həlli inzibati yolla deyil, təbliğatdan keçir. Vaxtla ictimai qınaqlara tuş gələn məsələlər demək olar ki, aradan qalxır. Cəmiyyət, dəyərlər dəyişir, yeni iqtisadi münasibətlər yaradılır. Bütün bunlar təbii ki, ictimai proseslərdə və ictimai münasibətlərdə özünü göstərir".

Qadın müalicə qrupları

Harvard Tibb Məktəbinin psixologiya professoru Davn Sugarmən, alkoqol asılılığı olan qadınların yalnız qadınlardan ibarət müalicə qruplarında daha yaxşı nəticələr

əldə etdiyini söyləyib. Bundan əlavə, qadınlara cinsi asılılıq problemləri və onların içki içməsinə səbəb olan motivasiya amilləri haqqında məlumat verilməlidir.

Araşdırmalar göstərir ki, bu motivasiya- lar kişilərdən fərqlidir, kişilər sosial təzyiqlə əlaqəli olduğu halda, qadınlar emosional ağrıları aradan qaldırmaq üçün spirtə müraciət edirlər. Qadınların fərqli motivasiyalara görə spirt istifadə etməsi, spirtə qarşı bioloji həssaslıqları və xüsusilə də travma faktorunun asılılıqda əhəmiyyətli olması kimi səbəblər, kişilərdən fərqli ola biləcək qadınların spirtli müalicə ehtiyaclarının araşdırılmasını zəruri edir.

Bu problemin həlli üçün hansı addımlar atıla bilər?

Artıq bir sıra ölkələrdə problemin tədqiqi üçün böyük pullar xərclənir. Belə ki, ABŞ-da alkoqol problemlərini öyrənmək üçün dünyada ən güclü institut fəaliyyət göstərir. Artıq tədqiqatlar aparılıb, proqramlar qəbul edilib. Hazırda Amerikada bütün şərəb şüşələrinin etiketində hamilə qadınların siluetinin yer alması məsləhət görülür. Şüşənin üzərindən qırmızı xətlə keçən bu ismarıq dövlətin diqqətini məsələyə yönəltməkdən ötrüdür.

Mütəxəssislər çarəni problemin böyüklüyünü göstərmək üçün sosial reklamların hazırlanmasında görürlər: "Əllərinde pive butulkaları tutan müasir qızlar alkoqolu ziyansız içki kimi qəbul edirlər. Əgər onların hansıdansa "gün ərzində nə qədər spirtli içki içirsən" deyə soruşsan, "çox azca" cavabını almaq olar. Ancaq bu "az" birlikdə vahiməli və təhlükəli rəqəmə çevrilir".

İçkinin dinimizdəki yeri

Sağlamlığa zərərli olması ilə yanaşı, dini baxımdan da qadının içki içməsi birmənalı qarşılanır. Amma dozasında içki içmənin

günah olmadığını söyləyənlər də az deyil. İçkinin dinimizdəki yeri nədir? Qadının içki içməsi dində necə qarşılanır?

Bir kimsə müsəlman olmasa belə sağlamlığa olan zərərindən ötrü içkidən uzaq durmalıdır! Müsəlman isə sağlamlığa heç

zərəri olmasa da tək damcı içməməlidir. Qurani-Kərimdə məalən buyuruldu ki:

"Ey iman edənlər, içki, qumar, bütələr, fal oxları şeytanın nəcis işləridir; bunlardan uzaq dayanın ki, qurtuluşa çatasınız. Şeytan, içki və qumar ilə aranızda düşmənlik və kin soxmaq, sizi Allahı xatırlamaqdan və namazdan uzaqlaşdırmaq istəyər. Artıq hamınız imtina edin!" (Maidə 90,91)

Hədisi-şəriflərdə buyuruldu ki: "İçkinin haram olduğuna dair qəti hökm endi". (Müslim)

"İhtimar (spirt olan) etmiş hər içki haramdır" (Əbu Davud)

"Çoxu sərxoş edən içkinin azını da içmək haramdır". (Nəsai)

"İçkidə dərman xüsusiyyəti yoxdur. Xəstəlik verər". (Müslim)

"İçki, bütün pisliliklərin başıdır". (Tabərani)

"İçki pislilik doğurur". (Beyhəqi, Rüzeyn)

"İçki hər pisiyin açarıdır". (İbni Məcə)

"İçki ilə iman bir yerdə olmaz, biri digərini uzaqlaşdırır". (Beyhəki)

"İçki içənin qəlbindən iman nuru çıxar". (Tabərani)

"Sərxoş Cənnətə girə bilməz". (Hakim)

Qafqaz Müsəlmanlar İdarəsinin sədr müavini Hacı

Fuad Nurullayev də mövzu ilə bağlı fikirlərini bizimlə bölüşüb: "Allah-təala bizə nemətlər göndərib və Qurani-Kərimdə hansı nemətlərin halal, hansıların haram olduğunu açıq-aşkar bəyan edib. O mayələr ki insanı uyuşdurur, onlar islam dinində birmənalı olaraq haramdır. Burada insanın cinsinin fərqi yoxdur. İstər qadının, istərsə də kişinin içki içməsi dinimizdə günah sayılır. İnsanların halal və haramdan istifadəsi eyni dərəcədə qəbul edilir. Yalnız istisna olaraq tibbi sahədə bu cür maddələrdən müəyyən dozada həkimin icazəsi ilə istifadə etmək olar. Allah bizi haramdan uzaq eləsin, halaldan bəhrələnenlərdən etsin!"

İçki içməsinin haram olduğunu bilmək üçün qadınların da bu mövzuda təbliğat aparması lazımdır.

Qadınların sağlamlıq problemlərini həlləmək üçün müalicə qrupları təşkil edilməlidir.

Qadınların sağlamlıq problemlərini həlləmək üçün müalicə qrupları təşkil edilməlidir.

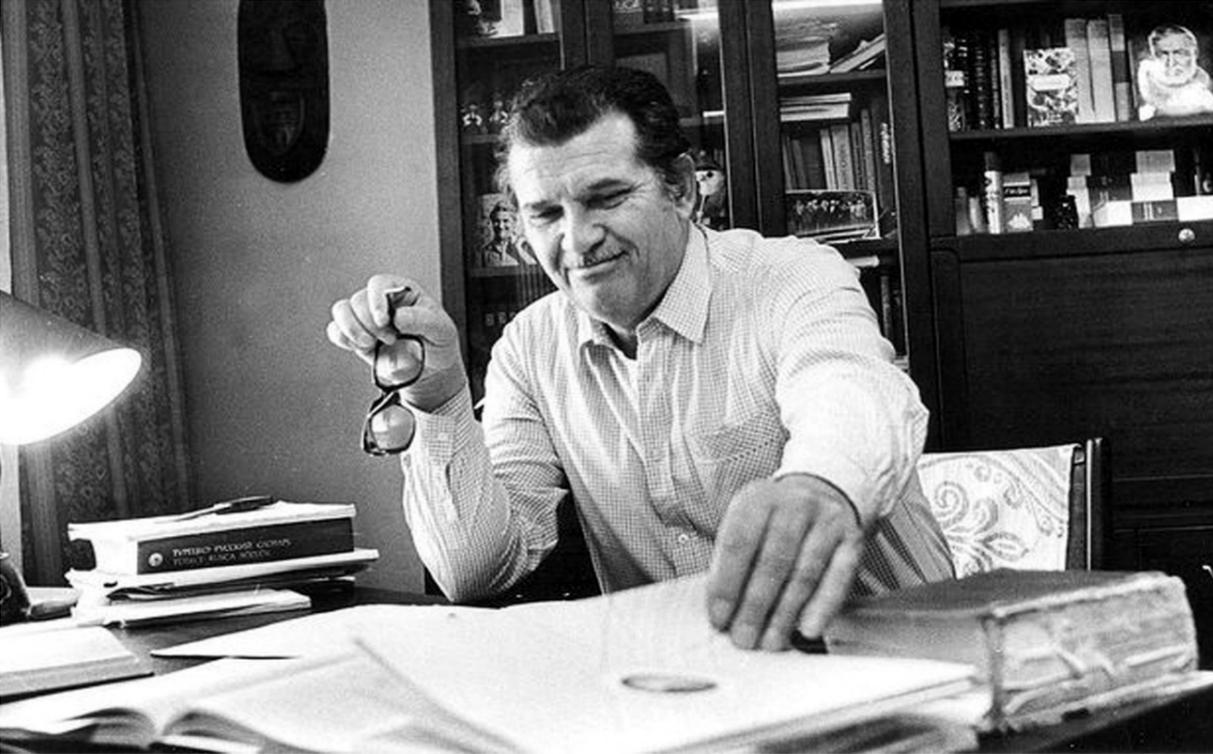
Qadınların sağlamlıq problemlərini həlləmək üçün müalicə qrupları təşkil edilməlidir.

Qadınların sağlamlıq problemlərini həlləmək üçün müalicə qrupları təşkil edilməlidir.

Ləman Sərraf

Şərqsünaslıq və tarix elmlərinə töhfələr vermiş böyük alim

Dövlət başçısının Sərəncamı ilə akademik Ziya Bünyadovun 100 illik yubileyi qeyd olunacaq

Görkəmli tarixçi və şərqsünas alim, tanınmış ictimai xadim, tarix elmləri doktoru, professor, Dövlət mükafatı laureatı, Əməkdar elm xadimi, Ziya Bünyadov Azərbaycanın elmi-ictimai həyatında mühüm rol oynayıb. Dünya şöhrətli alim zəngin və çoxşaxəli yaradıcılığı sayəsində respublikamızda tarix elminin yeni mərhələyə yüksəldilməsi işinə layiqli töhfələr verib. Azərbaycan tarixinin müxtəlif dövrlərinə dair uzun illər ərzində ərsəyə gətirdiyi fundamental tədqiqatlar, eləcə də orta əsrlərə aid mənbələrin tərcüməsi ilə yanaşı, onlara yazdığı geniş şərhlər alimə böyük şöhrət qazandırıb.

2023-cü ilin dekabr ayında Ziya Musa oğlu Bünyadovun anadan olmasının 100 ili tamam olur. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev "Akademik Ziya Bünyadovun 100 illik yubileyinin qeyd edilməsi haqqında" Sərəncam imzalayıb. Sərəncama əsasən, ölkəmizdə tarix elminin inkişafına dəyərli töhfələr vermiş akademik Ziya Bünyadovun 100 illik yubileyinin qeyd olunmasını təmin etmək məqsədilə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası onun 100 illik yubileyi ilə bağlı tədbirlər planı hazırlayıb həyata keçirəcək. Sənəddə qeyd olunduğu kimi, Akademik Ziya Bünyadov zəngin elmi yaradıcılıq yolu keçmiş, respublikamızda şərqsünaslıq və tarix elmlərinin yeni mərhələyə yüksəlməsinə, ümumən, elmin təşkilatı işinə böyük əmək sərf etmişdir. Geniş erudisiyalı alim mənbəşünaslıq və orta əsrlər dövrü üzrə professional hazırlığa malik mütəxəssislərdən ibarət elmi məktəb formalaşdırılmışdır.

Qeyd edək ki, Ziya Bünyadov 1923-cü il dekabr ayının 21-də Astara şəhərində, hərbi tərcüməçi ailəsində anadan olmuşdur. Onun atası Bibi-Heybət alim-şeyxləri nəslindən olmuş Musa Mövsüm oğlu Bünyadov idi. O, atasının sayəsində hələ uşaqlıqdan ərəb dilini öyrənmiş və Quranı oxumağa başlamışdı. Nəsil şəcərəsinin əsaslandığı tarixi sənədlərə görə, Bünyadov soyadı onun 13-cü ulu babası şeyx Bünyadın adından götürülmüşdür.

Azərbaycanda yeni ərəbşünas tarixçilər nəslinin formalaşmasında onun fəaliyyəti təqdirəlayiqdir. Ziya Bünyadovun "Azərbaycan Atabəyləri

dövləti. 1136-1225-ci illər" əsəri elmi ictimaiyyətin böyük qiymətini almaqla yanaşı, həm də 1980-ci ildə Azərbaycanın Dövlət mükafatına layiq görülmüşdür. 1965-ci ildə çap olunmuş "Azərbaycan VII-IX əsrlərdə" kitabı ona Azərbaycanın orta əsrlər tarixi üzrə ciddi tədqiqatçı və mütəxəssis şöhrəti qazandırır. O, akademik Vasim Məmmədəliyevlə birgə müqəddəs "Quranı-Kərim"i Azərbaycan dilinə tərcümə edib. Böyük məsuliyyət və zəhmət tələb edən bu işə görə o, Hacı Zeynalabdin Tağıyev adına mükafata layiq görülmüşdür.

Ziya Bünyadovun araşdırmalarından biri də orta əsrlərin mütəfəkkir şairi İmadəddin Nəsiminin ölümü ilə bağlıdır. Akademik Nəsiminin edam olunması və dərisinin diri-diri soyulması barədə məlumatları təkzib edib. O, müasir Azərbaycan şərqsünasları Nəsiminin edamına aid faktları yalnız türk alimi Abdülbaqi Gölpınarlının "İslam ensiklopediyasında"ki "Nəsimi" adlı məqaləsindən götürüb və bununla da kifayətlənməkdə ittiham edib.

Ziya Bünyadovun fundamental araşdırmalarında orta əsr müsəlman Şərqi dövlətlərinin ictimai-siyasi, sosial-iqtisadi və mədəni həyatı dərin təhlillər əsasında dolğun əksini tapmışdır. İlk dəfə onun elmi ictimaiyyətə çatdırdığı və dilimizə mükəmməl surətdə çevirərək əhatəli müqəddimə və şərhlərlə nəşr etdirdiyi bir çox nadir mənbələr bu gün də davamlı istinad olunan ən mötəbər qaynaqlar sırasındadır. Ziya Bünyadov Azərbaycan xalqının tarixinin saxtalaşdırılması cəhdlərinə qarşı daim

ardıcıl və qətiyyətli mübarizə aparmış, taleyüklü milli məsələlərə münasibətdə hər zaman vətənpərvər ziyalı mövqeyi ilə seçilmişdir.

Akademik Ziya Bünyadov 1988-ci ilin mayından 1990-cı ilədək Şərqsünaslıq İnstitutunun direktoru olub. 1988-ci ilin oktyabrında türk xalqları tarixinin öyrənilməsinə xidmətlərinə görə Türk Tarix Qurumunun fəxri üzvü, 1990-cı ilin iyununda isə Azərbaycan Elmlər Akademiyasının vitse-prezidenti seçilib. 1992-ci ilin oktyabrından ömrünün sonuna qədər yenidən Şərqsünaslıq İnstitutuna rəhbərlik edib.

Ziya Bünyadov öz fundamental tədqiqatları ilə Azərbaycan şərqsünaslıq məktəbinin şöhrətini ölkənin hüdudlarından çox-çox uzaqlara yayıb. Görkəmli alim şərqsünas kadrların hazırlanmasında da böyük xidmətlər göstərmişdir. O, Azərbaycanda mediyevisit tarixçi ərəbşünaslar məktəbinin banisi və rəhbəri olub, İraq və Suriya üçün yüksəkixtisaslı kadrların hazırlanmasında mühüm rol oynayıb. Akademik 27 namizədlik işinin rəhbəri və məsləhətçisi, 12 doktorluq dissertasiyasının opponenti olub.

1992-ci ildə Ziya Bünyadov Ulu Öndər Heydər Əliyevin Azərbaycanda hakimiyyət uğrunda açıq və fəal mübarizəyə səsləyən, onun hakimiyyətə qayıdışı üçün müraciətə imza atmış 91 nəfər tanınmış ziyalıdan biri idi. 1992-ci ildə Bünyadov Yeni Azərbaycan Partiyası sədrinin müavini seçilmişdir. 1995-ci ildə Milli Məclisin deputatı, eyni zamanda beynəlxalq münasibətlər və parlamentlərarası əlaqələr daimi komissiyasının üzvü seçilib. 1997-ci il fevral ayının 21-də yaşadığı binanın qarşısında cinayətkar qrup tərəfindən vəhşicəsinə qətlə yetirilib. Bakıda yerləşən Fəxri Xiyabanda dəfn edilib.

1998-ci ildə Z. Bünyadov vəfatından sonra Azərbaycanın "İstiqlal" ordeninə layiq görülmüşdür. Bakının böyük prospektlərindən birinə alimin adı verilib, AMEA-nın Şərqsünaslıq İnstitutu mərhum akademikinin adını daşıyır.

Nəzakət ƏLƏDDİNQIZI

Xəzər dənizi niyə geri çəkilir?

QURUM RƏSMİSİ AÇIQLADI

"Xəzər dənizinin səviyyəsində periodik dəyişmələr var". Bu sözləri SİA-ya açıqlamasında Xəzər Universitetinin Coğrafiya və ətraf mühit departamentinin müdiri Rövşən Abbasov deyib. Onun sözlərinə görə, bu dəyişmələrin əsas səbəbi iqlim amilləridir: "Belə ki, Xəzərə tökülən çaylar iqlim amillərindən asılı olaraq dənizə gah çox, gah da az su gətirirlər.

Son 30 ildə Xəzər dənizinə axan çayların suyu xeyli azalıb. Bu istiqamətdə Volqa, Ural və Kür çaylarını misal göstərə bilərik. Bu azalma nəticəsində Xəzərin səviyyəsi geriye çəkilir. Amma tamamilə mümkündür ki, səviyyə yenidən artmağa başlasın. Çünki Xəzər dənizinin səviyyəsində olan dəyişmələr periodikdir".

Rövşən Abbasov sözlərinə belə davam edib: "Nəzərinizə çatdırım ki, Xəzərdə ən aşağı səviyyə 1978-ci ildə olub. Sonra səviyyə sürətlə qalxmağa başlayıb və 1995-ci ildə özünün pik həddinə çatıb. Səviyyənin azalması hal-hazırda davam edir. Xarici ölkələrdə aparılan proqnozlar onu göstərir ki, Xəzərin səviyyəsi daha 1, yaxud 2 metr aşağı enə bilər. Lakin onu da qeyd edim ki, Xəzərin səviyyəsinə aid olan proqnozlar heç vaxt özünü doğrultmayıb. Hesab edirik ki, bu enmə bir müddətdən sonra dayanacaq və tədricən stabilləşmə meydana gələcək".

Ayşən Vəli

İsrail Təhlükəsizlik Akademiyası: "Azərbaycan əsgəri 44 günlük müharibədə tarixi ədaləti bərpa etdi"

Qarabağ müharibəsi şəhidlərini hörmət və ehtiramla anırıq!

2020-ci ilin Sentyabrın 26-dan 27-nə keçən gecə erməni tərribatı ilə başlanan 44

günlük ikinci Qarabağ müharibəsində Azərbaycan əsgəri böyük şücaət və igidlik göstərərək erməni işğalında olan Azərbaycan torpaqlarını işğaldan azad etdi. İkinci Qarabağ müharibəsində 3000-ə yaxın Azərbaycan əsgəri şəhid olmuşdur. Sentyabrın 27-si bu müharibədə şəhid olan Azərbaycan əsgərlərinin anım günüdür. Biz Azərbaycanın ərazi bütövlüyü uğrunda şəhid olmuş və canından keçmiş Azərbaycan əsgərinin xatirəsini hörmətlə və hüznü ilə anırıq. Dost və qardaş Azərbaycan xalqına Azərbaycan dövlətinə və şəhid olanların ailələrinə dərin hüznü baş sağlığı veririk. Hər zaman Azərbaycan dövlətinin və xalqının yanında olduğumuzu ifadə edirik. Azərbaycanın ərazi bütövlüyü və suverenliyi daimi və əbədi olsun. Hər zaman dost və qardaş Azərbaycan dövlətinin və xalqının yanındaıyq. Qarabağ əzəli və tarixi Azərbaycan torpağıdır.

Ermənistan regional təhlükəsizliyə və bölgənin sabitliyini qarşı təhdid yaratmaqdan işğalçılıq və regionun təhlükəsizliyini pozmaq siyasətindən əl çəkməlidir. Erməni tərribatlarını erməni vandalizmini və erməni cinayətlərini şiddətlə pisləyir dost və qardaş Azərbaycan dövlətinə və xalqına öz sonsuz dəstəyimizi ifadə edirik. Qarabağ Azərbaycandır!!

Şəhidlərə Tanrıdan rəhmət diləyir məkanları cənnət olsun deyirik. AMİN

İsrail Təhlükəsizlik Akademiyasının Qafqaz üzrə Azərbaycan Respublikasındakı Regional Nümayəndəliyi

Turizm potensialımızdan niyə istifadə edə bilmirik?

Dünya üzrə ümumi məhsulun 10, ixracatın 8 faizi beynəlxalq turizmin payına düşür. Dünyada əməkqabiliyyətli əhalinin 8 faizi turizm industriyasında və onunla bağlı iqtisadiyyat sahələrində məşğuldur. Bəzi ölkələrinin gəlirlərinin yarısından çoxu bu sahənin payına düşür. Turizm sektoru iqtisadiyyatın daimi xarakter daşıyan ekoloji baxımdan zərərsiz və tükənməyən sahəsi kimi böyük perspektivlərə malikdir. Bəs əlverişli təbii-coğrafi vəziyyəti, böyük turizm potensialı olan Azərbaycanda bu sektor hansı perspektivlər vəd edir? Bu sahədə hansı irəliləyişlər, hansı problemlər var? Bunu aydınlaşdırmağa çalışacağıq.

mərkəzləri haqda nə düşünür?

Mövzu ilə bağlı sosial şəbəkədə kiçik bir sorğu keçirdik. "Azərbaycanda turizmin inkişafına əngəl olan hansı problemləri qeyd edərdiniz?" sualına respondentlər maraqlı cavablar veriblər...

Anar Həsənov: Ən böyük problem xidmət səviyyəsindədir. Bizdə nəinki daha tələbkar xarici turisti, heç o qədər də tələbkar olmayan yerli turistləri belə qane edəcək normal xidmət səviyyəsi yoxdur. Əgər bir araşdırma apar-

kəzlərdə tünlük olur və istirahət etmək mümkün deyil. Səs-küydən qulaq tutulur. Bizim turizm mərkəzlərinin çoxunda gəzələsi, görülməsi yerlər yoxdur. Ağac, hovuz, gül-çiçək, heyvan heykəlləri elə hər yerdə var.

Hikmət Həsənov: Turizm sahəsi üzrə mütəxəssis kimi deyə bilərəm ki, bizdə hələ ki müvafiq infrastruktur və xidmət bərabər vəziyyətdədir. Turizm deyəndə turizm obyektləri sahiblərinin ağına ancaq kabab satmaq və otağı baha qiymətə müştəriyə sırımaq

problemlər həll olunmalıdır.

Turizmin Azərbaycanda bütün növlərinin inkişafı üçün potensial da var, iş də görülür. Bizdə ekoturizmin, kənd turizminin, nəqliyyat turizminin, arxoturizmin, ekstrim (idman) turizmi, qış turizminin inkişafı üçün ciddi işlər görülür. Bizim milli yeməklərimiz var ki, onlar həm ucuz başa gəlir, həm də dadlı və xeyirli yeməklər kimi turistləri cəlb edə bilər. Onları markalaşdırmaq, təbliğ etmək, dünyaya tanımaq lazımdır. Bunun üçün də qida mütəxəssisləri hazırlamağa ehtiyac var. Turizm sektorunun inkişafı həm də məşğulluq probleminə müsbət təsir edə bilər. Yüz minlərlə insan işlə təmin oluna bilər.

Nəqliyyat turizmi üçün də yaxşı imkanlarımız var. Dənizdə, çaylarda, xüsusilə Kür çayında gəmi turizmi, dəmiryolunda turist marşrutları, avtomobil, velosiped turları təşkil edilməsinə çalışmalıyıq. Regionlarda maraqlı muzeylər, təbii adibələr, tarixi abidələrimiz var. Onlara turist marşrutları təşkil etmək işini gücləndirmək lazımdır.

Turizmin inkişafı ilə bütövlükdə xidmət sektoru inkişaf edə-

Xaricə istirahətə gedən turistlərin sayı artır

"2010-2014-ci illərdə turizmin inkişafına dair Dövlət Proqramı"nda turizm sektoru qeyri-neft sektorunun prioritet sahəsi kimi təsbit edildi. Rəsmi elan olunan hədəf Azərbaycanda turizmin ÜDM-də payını 2008-ci ildəki 0,8%-dən 2025-ci ilədək 3%-ə çatdırmaq idi. Artıq 2022-ci ilədək bu hədəfə nail olunmuşdu. Lakin pandemiyanın başlaması bütün dünyada olduğu kimi, Azərbaycanda da bu sektoru tənəzzülə uğratdı. Pandemiyadan sonrakı dövrdə turizm sektorunun bərpası üçün imkanlar bərpa olunur. Əksər ölkələr quru sərhədlərini açır və milyonlarla turist qəbul etməyə başlayıblar. Lakin Azərbaycanın quru sərhədlərinin hələ də bağlı qalması ölkəyə turist axınına dayandırır.

Hazırda ölkədə 150-yə yaxın turizm şirkəti, 500-ə yaxın mehmanxana fəaliyyət göstərir. Pandemiyadan qabaq ölkəyə ildə 2 milyon turist gəlirdi, indi bu rəqəmin bərpa olunması və hətta bundan daha yüksək göstəriciyə çatdırılması üçün bütün imkanlar var.

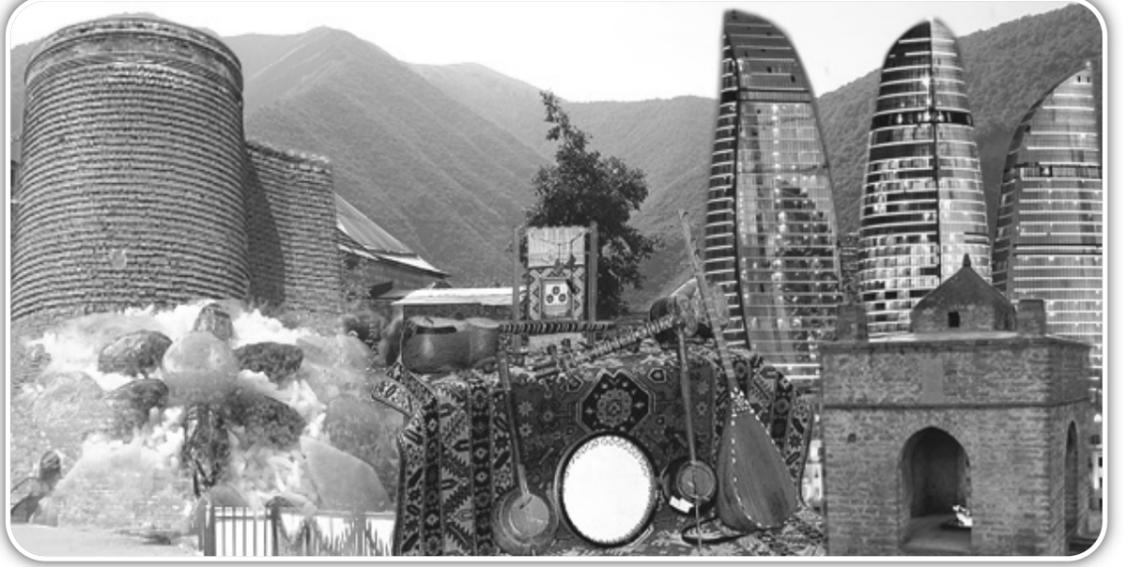
Lakin bu sahədə bəzi problemlər var ki, onlar turizmin inkişafına mae olur. Bu da əsasən qiymətlərin yüksəkliyi və xidmətlərin zəifli-

yi ilə bağlıdır. Məlum olduğu kimi, ölkəmizdə istirahət ocaqlarının böyük əksəriyyəti ildə yalnız 4-5 ay fəaliyyət göstərir və onlarda yay mövsümündə qiymətlər xarici ölkələrdəki daha üstün istirahət mərkəzlərinin qiymətlərindən yüksək olur. Halbuki, bu obyektlərdə servis sahələri lazımi tələblərə cavab vermir.

Aydındır ki, turizm mərkəzinə üz tutan xarici turistlər istirahəti yalnız dadlı yemək, yatmaq və təbiəti seyr etməkdə görmür. Turistlərin böyük əksəriyyətinin arzusu istirahət zamanı tarixi və mədəni abidələr ilə tanış olmaq, maraqlı marşrutlarla (at üstündə, velosipedlə, qayıqla, piyada və s.) səyahət etməkdən ibarətdir. Bu xidmətlər isə demək olar ki, yoxdur. Məhz bu səbəbdən, bu istəkdə olan öz vətəndaşlarımız da ölkədəki istirahət mərkəzlərinə üz tutmur.

Azərbaycanlıların ən çox üz tutduğu ölkələr sırasında qonşu ölkələr - Gürcüstan, Türkiyə, Rusiya, İran əsas yerləri tutur. Göründüyü kimi, yerli turistlərin istirahət üçün qonşu ölkələrə marağı daha çoxdur. Bəs bunun səbəbləri nədir?

Turistlər yerli turizm

salar görürlər ki, ölkəyə gələn xarici turistlərin heç biri 2-ci dəfə bura gəlmir.

Leyla Əliyeva: Məncə ən çox zərər vuran qiymətlərin bütün dünyadan baha olmasıdır. Bir neçə il əvvəl Gürcüstanda, Batumidə istirahət etdim, günü 25 manata 3 ulduzlu otdə, normal istirahət mərkəzində dincəldik. Hər gün 2-3 saatlıq ekskursiyalar təşkil olunurdu. Turist bu qiymətə belə imkanı buraxıb bizim bahalı turizm mərkəzlərinə niyə gəlsin ki?

Kəmalə Məmmədova: Bizdə turizm otdə yatmaq yerini və yeməkləri çox baha qiymətə satmaq kimi başa düşülür. Ən yaxşı halda iri bir hovuz düzəldirlər. Belə m ə r -

gəlir. Əslində, turizm tam fərqli bir şeydir. Floristləri, faunaçıları, arxeoloqları, etnoqrafları ölkəyə cəlb etmək lazımdır. Eyni zamanda, coğrafi, tarixi, etnoqrafik, nəbatat və müalicəvi turizmi də inkişaf etdirib, ölkəyə kullı miqdarda pul qazandırmaq olar.

Turizmin inkişafı təkcə dövlətin işi deyil..

Qonşu ölkələr turizmin inkişafına böyük diqqət ayırırlar. Bu səbəbdən də böyük gəlirlər əldə edirlər. Biz belə bir güclü rəqabət şəraitində turizmi inkişaf etdirməliyik. Bunun üçün də bu sektora daha böyük diqqət ayrılmalı,

cək. Bu sahə inkişaf etmiş ölkələrin ümumi daxili məhsulunun yarısına qədər qalır. Düzdür biz turizmdən çox da böyük gəlir götürə bilmərik, amma bunu heç olmasa 10 faizə qaldırmaq olar.

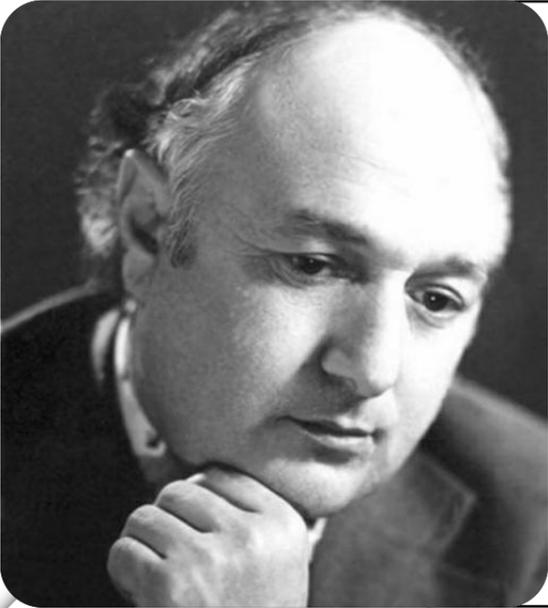
Azad olunmuş ərazilərdə-Qarabağda və Şərqi Zənzəzurdə böyük turizm potensialı var ki, bundan istifadə etməklə milyonlarla xarici turist cəlb etmək mümkündür. Artıq bununla bağlı zəruri infrastrukturun yaradılması işlərinə başlanılıb. Regionda hətta yeni hava limanları da tikilib.

Hesablamalara görə, turizm sektoru 60-dan çox iqtisadiyyat sahəsinin inkişafına müsbət təsir edir. Ölkəyə gələn turistlərdən həm aqrar sektor, həm yüngül sənaye, həm xidmət sektoru, həm maliyyə-bank-sığorta sistemi, həm nəqliyyat, həm rabitə, həm səhiyyə sektoru qazanır. Ona görə də, turizm ümummilli iş olmalıdır.

Beynəlxalq miqyasda Azərbaycanın turizm potensialı reklam və təbliğ olunur, böyük layihələr və konfranslar keçirilir. Dövlət əlindən gələni edir. Amma bunu təkcə dövlət etməli deyil, turizm şirkətləri də burda maraqlı olmalıdır. Görülən işlər qanədici olmalıdır. Potensial çoxdur, perspektivlər yüksəkdir, qalır bu işləri ardıcıl yerinə yetirmək.

Elçin Bayramlı

Qarabağ azaddır, Famil Mehdi, rahat yat!

Dünyada kim olursan ol, əli-qələmli olma. Çünki əli-qələmlilərin Allahın verdiyi iki gözəndən başqa həm də könlülərinin gözü var və onlar bu həyatı iki deyil, dörd gözle görürlər: görün göz və duyan gözle...Gördükcə də qələm yazır. Yazdıqca da ömrü mişarlayır. Bir də baxıb görürsən ki, saçlarına vaxtsız dən düşüb, gözlərinin işığı azalıb, qəddin əyilib. Bir də baxıb görürsən ki, səninlə yaşlı olanlardan sən dəfələrlə yaşlı görünürsən. Səni kim qocaldı, bilirsənmi? Əlindəki qələm, könlünün fərqli baxan və görün gözləri...

Famil Mehdi könlünün tarında min hava çalındığı, duyğularında daim fəsillər görüşdüüyü üçün həm qış, həm də yaz idi. İlk dəfə onunla Bakı Dövlət Universitetinin dəhlizində qarşılaşanda mən onun saçlarında qışı gördüm, yerində, o qürurlu duruşunda isə yazı. Özüm də bu fərqi məəttəl qaldım. Lakin biləndə ki, müəllimimin hələ heç 60 yaşına yoxdur, anladım ki, o əli-qələmlilərdendir, həyata tək Allahın verdiyi iki gözle baxanlardan yox, həm də könlünün gözləri ilə baxanlardandır. Anladım ki, "İllər və talelər" ona iz salmadan ötməyib. Bütün bunlar isə "Sadə sətirlər"də "Ömürdən səhifələr"ə çevrilib, "50-dən sonra" yeni bir Famil Mehdi yaradıb.

O Famil Mehdi ki...

50 yaşına qədər çoxdan idi ki, bugünkü Famil Mehdi idi. Çoxdan idi ki, jurnalistikanın nəzəriyyəsi və təcrübəsi kafedrasına müdir seçilmiş, yüzlərlə tələbənin sevimli müəllimi olmuşdu. Onlarla dərslük, dərs vasaitləri, çoxlu məqalənin, ədəbi nümunələrin müəllifi idi. Lakin Famil Mehdi ömrünün ən gözəl çağını-50 illik yubileyi qeyd olunmadı. Bu barədə onun özü haqqında yazdıqlarından oxuyuruq: Əlli illiyimin qeyd olunmasını yuxarılar qoymadı. Televiziyada verilişi dayandırdılar. "Literaturnaya qazeta" SSRİ Yazıçılar İttifaqının yaxşı təbrikini dərc etdirdi. "Ədəbiyyat və incəsənət"də yazı verilməsini qoymadılar. Ancaq 1984-cü il dekabrın 25-də bütün respublika qəzetləri qeyri-rəsmi olaraq 50 illiyimi qeyd etdilər. Qısa xoş sözlər yazıb, şeirlərimi verdilər. Həmin gün Azərbaycan KP MK-nın ideoloji işlər üzrə katibi redaktorların müşavirəsini keçirib, onları divara dirədi: "Sizə kim ixtiyar verib MK-nın qərarı olmadan Famil Mehdiyə yubiley keçirmisiniz?" "Kommunist" qəzetinin redaktoru Rəşid Mahmudov cavab verib: "Famil Mehdi ləyaqətli ziyalıdır. Görkəmli şairdir, ictimai xadimdir". Digər redaktorlar da onun dediyini təkrar ediblər. Pis vəziyyətdə qalan katib deyib: "Axı, MK-nın bu haqda qərarı yoxdur. Heç olmazsa, o yazıları eyni gündə yox, müxtəlif vaxtlarda verəydiniz". Katib daha çox "Azərbaycan gəncləri" qəzetinin redaktorunu əvəz edən müavin Əlirza Balayevin üstünə düşüb: "Famil Mehdi'nin "Mənim yubileyim" şeirini niyə

dərc etmisiniz? Şeirdəki:

**Zərdabi daş kimi susub yatıbdır,
Kollar arasında itib-batıbdır.
O yanda milyoncu birinə ancaq
"Abidə" qoyulub - günümə bir bax!**

misraları kimə işarədir?" (Sonradan məlum olub ki, orada həqiqətən böyük vəzifələrdən birinin qohumuna abidə qoyulmuş. Deməli, güllə hədəfə deyib). Katibin göstərişi ilə Ə.Balayev redaksiya heyətinin iclasını keçirib, özünə və şöbə müdiri Tofiq Mütəllibova töhmət elan edib. MK-da işləyən tanışlarının köməyi ilə vəzifədən çıxarılmasının qarşısı alınıb...

Hətta, bir müddət adım qəzetlərdə xəbərlərdən çıxarıldı, televiziya buraxılmadım.

Bax, bizim Famil Mehdi kimi onlarla ziyalımız dövrünün bəlalarını belə yaşayıb: sıxışdırılıb, təzyiq altında saxlanılıb, əsərləri zərrəbinlə təhlil olunub, çapa qoyulmayıb, senzurdan keçməyib. Çünki onlar Zərdabi babamızdan qalan ideologiyaya xidmət edildilər: düzü düz, əyrini əyri görür və yazırdılar.

Bu barədə Famil Mehdi yenə də özü haqqında yazdığı, nə yaxşı da ki, yazdığı sətirlərdən oxuyuruq: Ağdam pedaqoji məktəbində oxuyarkən yazdığım şeirlərim rayon qəzetində dərc olunubdur. Universitetin II kursunda oxuyarkən "Ədəbiyyat qəzeti"ndə "Ana" şeirim dərc olunub və məni cavan şair kimi tanıdıb. Şeiri ilk tərifləyən qəzetin redaktoru S. Rüstəm oldu. Sonra S. Vurğun bəyendiyini bildirdi. Mir Cəlal məruzəsində onu "böyük bir poemaya bərabər şeir" adlandırdı.

Beləliklə, şeirlərim, sonra isə poemalarım qəzet və jurnallarda müntəzəm dərc olunmağa başladı. İlk poemam da tələbəlik illərində "Azərbaycan" jurnalında dərc olunub: "Gənclik eşqi". Ancaq bundan bir az sonra həmin jurnalda verilən "Səni gözleyirəm" poemam demək olar ki, bütün respublikada böyük oxucu marağı doğurdu. Şeir və poemalarımın ibarət 20-yə qədər kitabım nəşr olunub. Üç kitabım isə Moskvada nəşr edilibdir. Şeirlərimdən nümunələr başqa xalqların dilinə tərcümə olunub. Nə yazmışamsa, əksəriyyəti böyük təzyiq altında, ixtisarlara, düzəlişlərlə dərc olunub (bu, çox maraqlı bir tədqiqatın mövzudur). Bu şeirlərimdə bir qayda olaraq tənqidi pafosla bağlıdır.

Qəlbində çalınan "Qarabağ şikəstəsi" ilə "Ünvanım dəyişir" sızıltısı

"Çahargah", "Qatar", Ələsgərin sazını, Qurbanın tarını könül dünyasının sərvəti, varı hesab edən, özünü Cabbarın, Seyidin avazı sanan Famil Mehdi üçün Qarabağ ayrıca bir dünya idi. Ona görə yox ki, o, Qarabağlı idi. Famil Mehdi bir Azərbaycan ziyalısı, bir publisist, bir yazıçı, ölkənin jurnalist ordusunun sərkərdəsi kimi Qarabağ məsələsinə fərqli baxışla baxırdı. Torpaqlarımızın itkisi onu yaralayır, Qarabağın anası Azərbaycanın qoynundan qoparılması onu sızladır, göynədir. Elə Qarabağ dərdi ilə də Famil Mehdi sınışıdı, artıq qəddini düzəldə bilmirdi. İçində

Qarabağ boyda dünyası yığılmışdı. Dən düşən saçları 2-3 ilin içində ağappaq olmuşdu. Qəlbində çalınan "Qarabağ şikəstəsi" ilə "Ünvanım dəyişir" sızıltısını yaşayırdı, müəllimimiz...

* * *

Bizim gəncliyimiz, həm də itirilmiş gəncliyimiz 90-cı illərə təsadüf edirdi. Biz uşaqlıqdan orta yaşa addamışdıq sanki. Çünki gəncliyimiz qurban getmişdi. Ermənistanın tamahı olmuşdu, işğal olunmuş torpaqlarımıza gömülmüşdü, Qarabağın qara bəxti rəngini almışdı. Ev-eşiyindən düşmənin silahı burnunda qovulan minlərlə məcburi köçkünümüzün acı taleyində itmişdi...

Bakı Dövlət Universitetinin 1991-1996-cı illərin jurnalistika fakültəsinin gəncliyi müharibəyə, torpaq və minlərlə övlad itkisinə tuş gələn tələbələrini auditoriyaları da müharibə, şəhid, qan qoxurdu. Bu auditoriyalara hər gün Qarabağdan gələn qara xəbərlər ele bir soyuq çökürmüşdü ki, yayın istisi də bu soyuğu qamçılıya bilmirdi.

Bu auditoriyalarda bizim gəncliyə ele işğal olunan torpaqlar qədər acıyan müəllimlərimiz vardı. O müəllimlər ki, neçəsinin yurdu işğal olunmuşdu, ata-baba ocağının işığı sönmüşdü, doğulduğu, böyüdüüyü ata evinin qapısı qıfıllanmışdı. Onlardan biri də Famil Mehdi idi. Təpədən dirnağadək vətənpərvər, yurddaş, soydaş olan Famil müəllim. Sakit söhbətləri ilə hər birimizin ürəyimizin sarı siminə nüfuz edən, yanğısını, acısını, emosiyalarını ele sakit şəkildə ifadə edən, yarısını bölüşən, bir yarısını da ürəyi ilə paylaşan, paylaşmaqla da onu bibən, parçalayan Famil müəllim. Qarabağ dərdi ilə vaxtsız qocalan, yaşlaşan, ahılaşan Famil müəllim. Allahdan Qarabağı bir də görməyin nəsibi olmasını diləyən Famil müəllim...

Mən Qarabağsız ölmək istəmirəm...

"Anam Qarabağın, Milin, Muğanın, siz də mənim kimi eşqilə yanın, başına döndüyüm Azərbaycanın, dəli Kürüyəm mən, Arazıyam mən",-deyən Famil Mehdi'nin Qarabağın işğalından sonra üzü gülmədi. Qarabağ boyda dərd dünyasını qara rəngə bürüdü. Nə ad günü, nə yubiley, nə müsahibə vermək, nə dəvət olunan yerə getmək, bunların hamısı onun arına gəlirdi.

Qarabağsız ölmək istəmirəm, -deyirdi: Mənə yer verərsən doğma yerində, Uyuyub yataram, ana, ey ana. Qarabağ, Qarabağ, sümüklərim də Əriyib qarışar torpaqlarına...

-kimi misralar onun ruhunun ifadəsi idi. Qarabağ dərdi yaxınlaşdı Famil müəllimimizin ölümünü. Qarabağ dərdi aldı onu əlimizdən. Ağdamı bir də görmək sevdası ilə hər gün ölümə bir addım yaxınlaşdı və ele Qarabağı görmədən dünyasını dəyişdi.

Ruhun şaddır, bilərəm, müəllimim...

İnsan ölmür ki, bir dünyadan o biri dünyaya köçür. Lakin ruhu hər iki dünya arasında gəzir. Evindən, yurdundan, torpağından, ailəsindən danışır o dünyalı-bu dünyalı insana.

"Qarabağ faciəsi" ilə "Ömür keçir, gün

Azərbaycanda multikulturalizmlə bağlı hansı işlər görülür?

"Tarixən bəşəriyyət hər zaman insanları bir ideya ətrafında birləşdirməyə çalışıb. Hələ ibtidai dövrdə insan cəmiyyəti toplaşaraq, sivil təsisatlar yaradaraq, müəyyən mənada birgə yaşamağın ən yüksək ideyalarını formalaşdırıblar. İstər mədəniyyət, istər dini etiqad, istərsə də elm insanları birləşdirməyə və xoşbəxt gələcək, zəmanənin problemlərini həll etmək üçün birgə səylərin göstərilməsini təklif edən ideyalar ortaya qoyub. Son illər də dünyanı birləşdirmək üçün müxtəlif ideyalar ortaya atılıb. Bu ideyalar qloballaşma, dinlərarası dialoq və münasibətlərin yaxşılaşdırılması, konfliktlərin dünyaya qurmaq, ətraf mühitün qorunması ilə bağlı müəyyən addımların atılması ilə yanaşı sifət insanları və cəmiyyətləri birləşdirən, onları yaxınlaşdıran ideyalar təklif edir. Belə ideyalardan biri də multikulturalizmdir".

Bu sözləri SİA-ya açıqlamasında Yeni Yazılar və Sənətlər İctimai Birliyinin sədri, Prezident təqaüdcüsü, yazıçı-kulturoloq Aydın Xan Əbilov deyib. Onun sözlərinə görə, yazıçılar, mədəniyyət işçiləri də hər zaman bu ideyanı təklif ediblər: "Bu ideyada dil, din, irq fərq etmədən insanların birləşdirmək təklif olunur. Multikulturalizmin Azərbaycan variantı son illər inkişaf edib və dünyanın bir çox ölkələri tərəfindən qəbul edilib. Avropa ölkələrində, Amerikada digər xalqlara qarşı radikal etirazlar olan zaman multikulturalizm həmin radikal düşüncəyə qarşı qoyulan bir etik sivilizasiya forması kimi təqdim olunur. Azərbaycanda beynəlxalq multikulturalizm mərkəzi var, bu məsələ ilə bağlı kitablar, dərslilər yazılıb. Lakin kulturoloq olaraq, həmin mərkəzdən bir o qədər də razı deyiləm. Ümumilikdə isə multikulturalizm ilə bağlı Azərbaycanda xeyli işlər görülür. Cənab Prezident də bu məsələyə xüsusi diqqət ayırır. Bu istiqamətdə ölkəmizdə bir çox tədbirlər, konfranslar baş tutur. Qeyd etmək lazımdır ki, ərəzimizdə bir çox xalqlar yaşayır və biz onların dilləri, dinlərini mühafizə edib qoruyuruq. Məhz bu məsələ bizim multikulturalizmə verdiyimiz dəyərini ən bariz göstəricisidir".

S. Hüseyinli

keçir" din, yanib kül oldun, əziz müəllimim. Bilirəm, ruhun xəbər gətirib Qarabağımızın azad edilməsini. Vəfatından düz 17 il sonra, 2020-ci ildə vətən sevgisində, vətənpərvərliyində sən də payın olan igid və qəhrəman övladlarımız tərəfindən Qarabağın geri alınmasını. Çünki sən təbircə desək, bu, bir "Borc" idi. Üzərimizdə namus, qeyrət borcu idi.

2020-ci ildə, payızın 44 günündə aldığ Qarabağımızı. Minlərlə övladımızı itirdik, şəhidimiz, qazımız oldu, lakin namus, iffət məsələmizi həll etdik. İndi başımız dik, üzümüz ağıdır. Rahat uyu, müəllimim, ürəyini taqətdən salan Qarabağ artıq anası Azərbaycana qovuşub.

29 sentyabr məzarında rahat uyuduğun 3-cü sentyabrdir. Rahat uyu, fəxr etdiyimiz, qürur duyduğumuz, əziz müəllimimiz...

Mətanət Məmmədova

Tezbazar isitmə, yoxsa tezbazar öldürmə?

Yeməyin sürətli qızdırılması insanın tədricən öldürülməsinə xidmət edir

Mətbəxlərimizi bəzəyən, restoran və kafelərdə 2 dəqiqə içində isidilərək bizə təklif edilən qidalara öz "təhə"sinə verən cihazlardan biri də mikrodalğalı sobalardır. Mikrodalğalı sobalar yüksək nisbətə radiasiya göndərərək qida atomlarını sürətləndirir və isinməni təmin edir. Normal, çoxumuzun evində olan bir mikrodalğalı sobanın içindəki qidaya göndərdiyi radiasiya, bir "Wi-Fi" şəbəkəsindəki radiasiya sıxlığından təxminən 100.000 dəfə artıqdır. Mikrodalğalı sobalarda isidilən yeməklər sonsuzluq yarada bilər.

Fayda verəcəyini düşünürdü, təhlükə verdi

dir və ağ qan hüceyrələrinin sayını artırır. Mikrodalğalı radiasiya da qan damarlarında yüksək sıxlıqlı xolesterolun tərkibini dəyişdirir. Araşdırmalar sübut edib ki, mikrodalğalı sobalar onların içində qızdırılan süd məhsullarına daha çox təsir edir. Elektromaqnit titrəyişləri südü tərkibini dəyişir. L-prolin turşuları d-izomerlərə çevrilir. D-izomerlər zərərli, sinir sistemini məhv edir, böyrəklər üçün çox təhlükəlidir. Radiasiya zülali deformatsiya edir və xassələrini dəyişir. Mikrodalğalı sobada isidildikdən sonra etdə kanserogenlər yaranır. Həmçinin təxil məhsulları da mikrodalğalı sobada qızdırıldıqda kanserogenlərlə zəngin olur.

Mikrodalğalı sobada yemək qızdırıldıqda, qida parçalarının

radiasiya immunitet sistemini pozaraq, hüceyrə bərpasının təbii mexanizmini boğur. Bir insanın mikrodalğalı sobada isidilən yeməkdən aldığı zərər dərhal hissə edilmir. Bu radiasiya bədəndə on beş ilədək toplanır, sonra isə müxtəlif xəstəliklər şəklində özünü göstərir.

Qida dəyəri məhv olur

Rus alimləri, həmçinin, müəyyən ediblər ki, qidanın qida dəyəri bu sobada qızdırılan zaman 80% azalır. Alimlərin fikrincə, mikrodalğalı sobada yeməklərin qızdırılması və onun köməyi ilə etin buzunun əridilməsi qanın tərkibinin dəyişməsinə və insan limfa sisteminin fəaliyyətinin pozulmasına, hüceyrə membranlarının sabitliyi-

qeyd edir ki, bu da turşu-qələvi balansını pozur və orqanizmin daxili mühitini turşulaşdırır.

Mikrodalğalı sobada hazırlanmış popkorn yemək isə, sadəcə, intihara cəhd etmək deməkdir. Mikrodalğadan popkorna keçən diasetil adlanan kimyəvi maddə ciyərlərimizə düşərək onu zədələyir.

Bir neçə il öncə ABŞ-da federal məhkəmənin qərarından sonra, istehsalçı insan orqanizmi üçün xeyirli olmayan bu qidaları yeyəndən sonra zərər çəkmiş kişiye təminat qismində 7,2 milyon dollar ödəməli oldu. 59 yaşlı Ueyn Uotson müntəzəm olaraq evdə popkorn hazırlayaraq yediyindən ağciyərlərində çox nadir xəstəlik yaranıb. Uotson müayinələrin nəti-

lərini açıqlamışdı.

Həmin ərəfədə Rusiya mətbuatında yayılan bəzi məlumatlarda isə deyilirdi ki, 2011-ci il martın 11-də Fukusima AES-də baş vermiş qəzadan sonra nəyin bahasına olursa olsun resurslara qənaət etmək və nüvə enerjisindən istifadədən uzaqlaşmaq qərarı alındı. Vətəndaşlar enerjiyə mümkün qədər qənaət etməyə təşviq edilməyə başlandı, hər yerdə bu cür müraciətlərin əks olunduğu plakatlar asıldı, şəhərlərdə binaların və körpülərin işıqlandırılmasını söndürdülər, mümkün bütün qənaət növlərinə əl atıldı.

Hamımız yaponların çox intizamlı olduqları barədə məlumatlıyıq, hökumətin çağırışından sonra əhali elektrik cihazlarından istifadəni minimuma endirməyə çalışdı, bu, ilk növbədə mikrodalğalı sobalara aiddir, çünki məhz bu sobalar və elektrik çaydanları, düyü bişirmək üçün istifadə edilən xüsusi elektrik qazanları çox enerji sərf edir. Bir ailənin bir neçə televizoru varsa, hamısı ləğv edilərək yalnız 1 televizor istifadə edildi, kondisionerlər yalnız ən kritik anda istifadə edilir. Metro və alış-veriş mərkəzilərində bəzi eskalatorlar və liftlər söndürülüb.

Erkən doğuşa, anomaliyaya səbəb olur

Qərb mütəxəssislərinin son 15 il ərzində apardığı tədqiqatların nəticəsi olaraq aşkarlanıb ki, bu məişət texnikası hamilə qadınların özlərinə və onların doğulacaq körpələrinin gələcəyinə mənfi təsir edir. Belə ki, hamiləlik zamanı mikrodalğalı sobadan istifadə edən qadınlar sağlam şəraitdə vaxt keçirənlərə nisbətən anomal hamiləlik yaşamaqla bərabər eyni zamanda erkən doğuşlara məhkum olunur, yenidoğulmuşlar isə daha çox dünyaya travmatik gəlmə ilə üz-üzə olurlar. Eyni zamanda onların gələcəkdə xroniki xəstəliklərə tutulma ehtimalı 5 dəfə artmış olur. Təcrübələr 800 hamilə qadın üzərində və onların uşaqları üzərində 15 ilə yaxın müddətdə aparılıb, təhlükəyə səbəb kimi artıq dozada qəbul olunan elektromaqnit dalğaları göstərilib.

Mikrodalğalı sobaların faydaları və zərərli, cihazın sağlamlığa olan təhlükələri haqqında olduqca çox araşdırma aparılıb, amma bəzi tədqiqatlar fərqli nəticə ortaya qoyur. Ehtimal ki, bu mikrodalğalı soba istehsalçıların satış faizlərinin düşməsindən narahat olur və sifarişli materaillər hazırlanmasını təşkil edir. İnsanlar mikrodalğalı sobanın praktik istifadəsindən dolayı ondan imtina etmir, lakin yeməyi tez qızdırmaq üçün işlərinə yarayan bu sobanın, əslində, evə və sağlamlığa qoyulan bomba olduğunun fərqi deyillər.

Lalə Mehralı

Mikrodalğalı soba 1946-cı ildə icad edilib. Persi Spenser adlı amerikalı alim ultra yüksək tezlikli radarlar üzərində işləyirdi. Bir gün o, maqnetronla təcrübə apararkən cibindəki şokoladın əriməsinin şahidi olur. O, maqnetronun üzərinə sendviç qoyaraq yeməklə təcrübəni təkrarlayıb. Məhsul isinir. 1947-ci ildə Persi Spenser öz ixtirasını patentləşdirdi. Beləliklə, elektromaqnit şüalanmasının o dövr üçün faydalı hesab edilən, amma əslində insanlığa böyük zərəri olan bir xüsusiyyəti - yeməyin sürətli qızdırılması kəşf edildi.

Ukraynalı ekoloqlar sübut ediblər ki, mikrodalğalı sobalar insan orqanizminin enerjisini molekulyar səviyyədə dəyişdirir. Alimlər xüsusilə uşaqlara və hamilə qadınlara belə sobalarda hazırlanan qidaları yeməyi məsləhət görmürlər. Elektromaqnit dalğaları sobadakı qidanın, mayenin molekullarının strukturunu dəyişdirir. Bu sobalarda isidilmiş qida və mayelərdən daxil olan mənfi energetika qanın və limfaların tərkibinə təsir göstərir, xərçəng şişlərinin inkişafına stimül verir.

Qanın tərkibinə təsir edir!

Mikrodalğalı soba işləyərkən elektromaqnit dalğaları 500 metr radiusda olan insan orqanizminə də ciddi təsir göstərir. Onlar qanın tərkibini dəyişir, hemoglobini azal-

hüceyrə membranı zəifləyir. Qida asanlıqla viruslar, göbəkəklər və digər mikroorqanizmlərlə yoluxur. Bu qidanın qəbulu bədən əzələrinin tədricən çürüməsinə səbəb ola bilər. İnsanlar mikrodalğalı soba radiasiyasına məruz qaldıqda,

nin pozulmasına, sinirlərdən beynə gələn siqnalların axınının yavaşlamasına, mərkəzi sinir sistemində enerji itkisinə səbəb olan sinir hüceyrələrinin parçalanmasına yol açır. Tədqiqatlar mikrodalğalı sobada bişmiş yeməyin aşağı pH dəyərinə malik olduğunu

cələri ilə sübut edib ki, xəstəliyinin səbəbi popkornu mikrodalğalı sobada hazırlamaq üçün istifadə edilən yağın tərkibində yaranan diasetildir.

Mikrodalğalı sənayenin sonu?

2021-ci ildə Yaponiya hökuməti ölkədəki bütün "mikrodalğalı sobaları" ilin sonuna qədər utilizasiya etmək qərarına gəldi. Bu qədağanın səbəbi Xirosima Universitetinin alimlərinin apardığı araşdırma olub. Alimlər mikrodalğalı sobalardan çıxan "radio dalğalarının" son 20 ildə sağlamlığa 1945-ci ilin sentyabrında Xirosima və Naqasakiyə atılan atom bombaları qədər zərər verdiyini müəyyən ediblər. Mütəxəssislər müəyyən ediblər ki, mikrodalğalı sobalarda qızdırılan yeməklərdə sağlam olmayan vibrasiya və radiasiya var. Yaponiyada bütün mikrodalğalı soba fabriklərinin tədricən bağlanacağı barədə sosial şəbəkələrdə və mətbuatda məlumatlar yayıldı. Tələblərə əməl etməyən və bu sobalardan istifadə edən bütün vətəndaşları və təşkilatları cinayətin ağırlığından asılı olaraq 5 ildən 15 ilədək həbs cəzası gözləməsi barədə məlumatlar dərc edildi. Xatırladaq ki, həmin vaxt Cənubi Koreya bütün mikrodalğalı soba fabriklərini 2021-ci ilə, Çin isə 2023-cü ilə qədər bağlamaq plan-

qəder düzgün və səmərəli işlədiyini ən azı Xankəndinin elektriklişdirilməsinin erməni operatorundan Azərbaycan operatoruna nə qədər tez keçməindən görmək olar.

Antiterror tədbirlərinin həyata keçirilməsi taktikasına gəlincə, bu qüsur suz idi. Əməliyyatın ələ ilk saatlarında düşməne sarsıdıcı ziyan vurulması qeyd-şərtsiz uğur sayıla bilər. Və bu, separatçı liderlərin niyə belə tez silahı yerə qoymağa qərar verdiyini izah edir.

Silahsızlaşdırma prosesinə gəlincə. Fikrimcə, bu uğur sübut edir ki, ilk növbədə erməni sepa-

lazımdır- dağıdılan hər şeyi- infrastrukturunu bərpa etmək, sonradan istehsal və iş yerləri yaratmaq lazımdır. Bu kontekstdə mənə ələ gəlir ki, Azərbaycan üçün, o cümlədən qalmaq istəyən ermənilərə ərazilərin qaytarılmasının insanların həyatında sözdə deyil, əməldə keyfiyyətə irəliləyiş olduğunu göstərmək çox vacibdir.

Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyi

Yazı Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyinin maliyyə dəstəyi ilə "İşğaldan azad olunmuş ərazilərə "Böyük Qayıdış" istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb.

görüürük: birincisi, qeyri-qanuni hərbi birləşmələrin tərkisilahlı edilməsi; ikincisi azad edilmiş ərazilərdə tam hakimiyyətin ötürülməsi zamanı asayişin qorunmasına və xaosun qarşısının alınmasına yönəlmiş humanitar tədbirlərdir.

Qarabağ məsələsinin həlli dondurulmuş münaqişələrin həlli üçün bir nümunədir. Bu texnikadan digər postsovet ölkələrində də oxşar münaqişələrin həlli üçün istifadə oluna bilər, bu, çox yaxşı presedentdir.

Azərbaycan sözünün üstündə durur və qətiyyətlə Qarabağ iqtisadi rayonunun reintegrasiyası üçün müəyyən edilmiş bütün vəzifələrin həllinə yönəlib: bu, həm Qarabağı tərk edən ermənilərə şərait yaradılmasında, həm də qalmaq qərarına gələnlərə humanitar dəstəkdə ifadə olunur.

Bunlara ucsuz-bucaqsız axınla gedən ərzaq karvanları və təcili

tibbi yardım da daxildir. Bu arada, dünya ekspert birliyi Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin terrorizmə qarşı mübarizə tədbirlərinin nəticələrini yekunlaşdırmaqda və Bakının misilsiz uğurlarını təhlil etməkdə davam edir. "Səs" qəzeti "Caliber" analitik mərkəzinə istinadən ekspertlərin fikirlərini təqdim edir.

İsrailli zabıt və hərbi analitik Yiqal Levin:

Qarabağ separatçıları 44 günlük müharibənin bitməsindən keçən 3 il ərzində heç bir ibrət dərsi almamışlar, bu, onların qoşunlarının yerləşdirilməsindən aydın görünür: artilleriya və istehkamlar müşahidə strukturları, radarlar və digər obyektlər üçün açıq idi.

Aydın idi ki, onlar Azərbaycanın hərbi əməliyyatlarının gedişatına Ermənistan Silahlı Qüvvələrinin, KTMT qoşunlarının, Rusiyanın və ya başqasının müdaxilə edəcəyinə ümid edirlər. Separatçılar birmənalı olaraq tək qalacaqlarını düşünmüşdülər. Eyni zamanda, biz gördük ki, hərbi əməliyyatlar başlayan kimi Paşinyan özünü təcrid etməyi üstün tutdu və Ermənistan Silahlı Qüvvələrinin Azərbaycana qarşı heç bir hərbi əməliyyatda, o cümlədən separatçılara yardımda iştirak etməyəcəyini bəyan etdi.

Azərbaycan rəhbərliyi 1 sutka davam edən ildirimsürətli əməliyyatı bacarıqla həyata keçirdi. Bu, çox vacibdir, çünki çox vaxt dövlət liderləri müharibə, hərbi əməliyyat üçün uyğun vaxtla bağlı strateji səhvlərə yol verirlər. Azərbaycanın antiterror tədbirlərini belə sürətlə həyata keçirməsi Azərbaycan kəşfiyyatı ilə siyasi eşalonun işinin əhəngdarlığından xəbər verir; bu məqamların birləşməsi onilliklər sonra Azərbaycanın bütün ərazisi üzərində tam suverenliyini bərpa etməsində mühüm rol oynadı.

Bakının analitik cəhətdən nə

"Azərbaycan münaqişəsinin həlli nümunəsini göstərdi"

Əcnəbi ekspertlərin şərh

ratçıları ağır silahları- tankları və döyüş maşınlarını təhvil veriblər. Bu, heç də sadəcə silahlıları pulemyotlarla tərkisilahlı etmək kimi deyil- biz, əslində, birləşmiş əməliyyatları aparmağa qadir olan nizami ordunun tərkisilahlı edilməsindən danışırıq. Baxmayaraq ki, eyni zamanda, azərbaycanlı həmkarlarımı xəbərdar etmək istərdim: yəqin ki, bu qədər illər ərzində silahlar üçün çoxlu məxfi anbarlar yaradılıb, ona görə də tərkisilahlı əməliyyatı bundan sonra da, region tamamilə silahsızlaşdırılma qədər davam etdirilməlidir. Və vəziyyətə xələl gətirmək əzmində olan ayrı-ayrı ünsürlərin bu silahlardan istifadə etməyə, təxribatlar törətməyə cəhd etməsi- bunun riski, təəssüf ki, həddən artıq böyükdür.

Təbii ki, indi, mənim fikrimcə, Qarabağa böyük investisiyalar

Buna şübhə olmasa da, 44 günlük müharibədə Azərbaycan tərəfindən işğaldan azad edilmiş torpaqlarda nə qədər işlər görüldüyünə nəzər salsaq hər şey aydın olar. Və mən hesab edirəm ki, Qarabağ bölgəsinin də "iqtisadi rayon" adlandırılması təsadüfi deyil- Bakı bu adı birmənalı şəkildə quruculuq və inkişafa yönəlmiş mənaya qoyub.

Ukraynalı politoloq, Kiyev Yaxın Şərq Araşdırmaları Mərkəzinin direktoru İqor Semivolos:

Regionun tam reintegrasiyasından danışmaq tezdir, çünki bu, bir sıra iqtisadi, siyasi və humanitar addımları əhatə edir, onların əksəriyyəti hazırda ilkin mərhələdədir.

Bu gün biz iki ilkin mərhələ

Burada humanitar aspekt mühüm rol oynayır- infrastrukturun fəaliyyətinin saxlanılması və əhalinin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi, talançılığın qarşısının alınması və filtrasiya tədbirlərinin həyata keçirilməsi. Bununla paralel olaraq yerli erməni əhalisinin nümayəndələri ilə də dialoq aparılır. Qeyd edirəm ki, Azərbaycan tərəfi kifayət qədər ehtiyatlı davranaraq, qondarma "etnik təmizləmə"nin təşkili ilə bağlı hər hansı ittihamın qarşısını almağa çalışır.

Başqa sözlə, mənim fikrimcə, hazırda bir sıra sabitləşdirmə tədbirləri həyata keçirilir və bundan sonra regionun reintegrasiyası üçün addım-addım addımlar atılmağa başlayacaq.

Gürcüstanlı siyasətçi, Qafqaz Xalqları Konfederasiyasının sədri Zaal Kasrelışvili:

Fikrimcə, Qarabağ erməniləri Qarabağda layiqli yaşamağa arxayın ola bilərlər, çünki Azərbaycan dövləti onlara buna təminat verir.

Qarabağ regionunda reintegrasiya prosesi davam edir, bu, dönməzdir. Mən bu prosesi insan sağlamlığı və xəstəliyin inkişafı ilə müqayisə edərdim. İndi işğal (xəstəlik) başa çatdıqdan sonra, bütün orqanlar işlədiyi zaman xəstənin sağlam, normal vəziyyətinə qayıdan reabilitasiya prosesi başlayır.

Obyektivlik naminə qeyd edirəm ki, bu, İrevan üçün də fürsətdir. Ermənistan üçün bu, bərpa və normal həyata aparan yoldur. Qarabağın işğalı səbəbindən Ermənistan və onun iqtisadiyyatı inkişaf etmədi, ölkə tənəzzülə uğradı. Amma indi onun normal dövlət olmaq şansı var.

Tərcümə - Elçin Bayramlı

“Tədris proqramı kifayət qədər ağırdır”

TƏHSİL EKSPERTİ İRADINI BİLDİRDİ

“Orta məktəblər üçün kitab çapı işində Azərbaycan hələ ki, dünya ilə ayaqlaşma bilmir. Çünki kitab sənayesi hər gün inkişaf edir, hər gün yeni avadanlıq istehsal olunur amma bizdə hələ də nəşriyyatlar köhnə avadanlıqlardan istifadə edərək bu işi həyata keçirirlər”. Bu sözləri SİA-ya açıqlamasında təhsil üzrə ekspert Kamran Əsədov deyib.

Onun sözlərinə görə, məhz kağız, rəng və digər keyfiyyətlərinə görə Azərbaycandakı orta məktəb kitabları ilə Avropada çap olan kitablar arasında ciddi keyfiyyət fərqi var: “Bu gün tədris proqramı kifayət qədər ağırdır, zaman inkişaf keçdikcə, illər ötdükcə bu yüngülləşmir. Biz isə tədris müddətini azaltmaqla, dərslər yükünü artırırıq. Yeni tədris materiallarının sadələşdirilməsi əvəzinə, müddətin uzadılması ilə onun sadələşdirilməsi haqqında düşünülür ki, həyata keçirilən tədbirlər nəticəsində isə proqram daha çox ağırlaşır.

Hesab edirəm ki, bu gün dərslərlər şagirdlər üçün yox, müəllimlər üçün yazılır. Çünki bu kitabları müəllimlər özü güclə qavrayıb başa düşür, o ki qaldı, şagirdlər. Düşünürəm ki, dərslər siyasətinə uyğun olaraq, məktəbin 3 istiqaməti ola bilər - pedaqoji, siyasi və müasir. Əgər məktəbin qarşısına qoyulan vəzifə bir qədər savadlı, kifayət qədər sözbəxan, sosial baxımdan qeyri-aktiv şagird hazırlamaqdırsa, onda dərslərlər Sovet dövründəki kimi olmalıdır. Orada yalnız vahid düzgün ideya, fikir olmalı, artıq-əskik mətnlərə yer verilməməli, hər şey ölçülü-biçili və “bir udumluq” olmalıdır. Birmənalı suallara birmənalı cavablar və s. Ancaq əgər biz müasir məktəbdən danışırıqsa, o zaman dərslər bu günün bütün funksiyalarını daşmalıdır. Ən müxtəlif informasiya texnologiyaları ortaya çıxıb. İnformasiya texnologiyalarına istinad etmədən hazırlanan dərslərlər səssiz filmlər kimidir. Görüntü var, amma bir dənsə səs, söz yoxdur. Tədris yönündən baxanda isə burada peşəkar ekspertlərə ehtiyac var.

Təəssüflər olsun ki, bu gün dərsləri yazanlar, tədris proqramlarını hazırlayanlar düşünmürlər ki, bu dərsləri oxuyan uşaq necə olmalıdır. Onlar bunu düşünür: kitabda nə artıqdır, nə yox. Dərsləri səhifələrin sayına görə yanaşırlar. Səhifələr bitdi, işimiz də bitdi. Amma sonra hamı narazıdır. Hamı bilir ki, dərslər necə olmalıdır, amma heç kəs dərsləri lazım olduğu səviyyədə hazırlamır.

Hal-hazırda real vəziyyət budur ki, Azərbaycan məktəbində ibtidai sinifdə şagird müəllimin köməyi olmadan dərslərdən heç nə anlaya bilmir. Çünki dərslərlər kifayət qədər ağır yazılıb. Dünya təcrübəsindən bir misal deyim: Kanadada deyirlər ki, uşağa bilik öyrətməkdən əl çəkin. Şagirdə özünütəyinatmə

imkanı verin. Yuxarı siniflərdə instruktör olması kifayətdir. Tapşırıq verir, şagird isə informasiyanı özü axtarıb tapmalıdır. Dərslərə şagirdin müstəqilliyini inkişaf etdirmir. Əksinə, onu çərçivəyə salır. Həyatda nə müəllim həmişə onun yanında olacaq, nə də düzgün yazılmış dərslər.

Xüsusi ilə qeyd etmək istəyirəm ki, orta məktəblər üçün dərslər hazırlanarkən, tədris proqramları hazırlanarkən uşaqların psixoloji durumu, qavrama qabiliyyəti nəzərə alınmalıdır. Dərslərləri çoxözlü ekspertlər işləməlidir. Dərslər auditoriyaya hesablanmalıdır; hansı şagirdə təqdim ediləcək, şagirdin parta arxasında əyləşmək səbri ölçülməlidir. Bunun üçün də dərslər hazırlanması prosesində uşaq psixoloqları, sosioloqlar da iştirak etməlidir.

Ev tapşırıqlarını hazırlayarkən valideyn dəstəyi önəmli amillərdən biridir. Belə ki, onu tamamilə dərsləri ilə baş-başa buraxmaq uşaqda ehtiyacı olduğu anda köməksiz qalacağı hissini oyandırır. Burada məqsəd uşaq yorulduqda onun yerinə dərslərini yazmaq deyil. Amma təəssüflər olsun ki, hal hazırda ibtidai siniflərdə proqramın ağırlığı və çətinliyi şagirdlərin normadan artıq yüklənməsinə gətirib çıxarır. Dərslərlər o qədər çətin ki, heç biz özümüzə başa düşmürük, o ki qaldı uşaqlar.

tapşırıqları həddindən artıq çox olur. Həm uşaq yorulur, həm də biz. Əvvəllər uşağın dərslərinə köməklik edirdik, lakin indi proqram çox çətinidir.

Şagirdlərə ev tapşırıqları müasir təlim proqramına, kurikulumuna uyğun olaraq verilməməlidir. Əgər bir mövzu 45 dəqiqə ərzində şagirdə öyrədilsə, həmin mövzu elə sinifdə şagird tərəfindən mənimsənilməlidir. Şagirdin mənimsəməsi zəifdirsə, yaxud daha artıq və yüksək nəticə göstərmiş olarsa, məhz o şagirdləri nəzərə alaraq evdə boş vaxtları doldurmaq üçün valideynin də iradəsinə uyğun olaraq ev tapşırıq verilməlidir. Yüksək nəticə göstərən şagirdə əlavə olaraq mövzuya aid olan daha sanballı, məntiqli və maraqlı suallar vermək olar. Zəif şagird mövzunu gec, yaxud orta səviyyədə mənimsəyirsə, belə halda uşaq müəllimlə qalib əlavə hazırlaşa bilər.

Eyni zamanda, müəllim mövzuya aid olan çox yüngül səviyyəli tapşırıqlar verərək şagirdi oxutdura bilər. Yəni, tapşırıqlar bu hallarda verilməlidir. Ümumilikdə isə şagirdə ev tapşırığı verilməməlidir, şagirdlər bütün mövzu və mətnlərin hamısını sinifdə öyrənməlidir. Çünki təhsil məktəbdə verilir. Tərbiyənin özü də ailə və məktəbdən gəlir. Şagirdlərimiz məktəbdən evə gedərkən sırf fiziki tərbiyə ilə məşğul olan müəyyən işlər görməlidirlər. Yəni, onlar əyləncəli idmanla məşğul olmalı, həyata çıxmalı, qonaq getməli, ailədə yaşlı baba və nənə varsa onlarla, valideynləri ilə vaxt keçirməlidirlər. Evə tap-

“SƏS” qəzetinə abunə kampaniyası davam edir!

«SƏS» QƏZETİNƏ
ABUNƏ OLMAQ İSTƏYƏNLƏR
AŞAĞIDAKI YAYIM
ŞİRKƏTLƏRİ İLƏ ƏLAQƏ
SAXLAYA BİLƏRLƏR

1. Azərpoçt Poçtdaşıma Mərkəzi – 0125984955, 0552004544
2. Azərmətbuat Yayım MMC – 0124411991, 0124404694
3. Səma Mətbuat Yayım – 0125940252, 0503336969
4. Pressainform MMC – 0125115191, 0504560835, 0553156002
5. Qaya Mətbuat yayım – 0125667780, 0502352343
6. Qasid Mətbuat Yayım – 0124931406, 0124938343
7. F.Ş.Ruhid Hüseynov – 0124349301, 0505357898
8. Ziya LTD – 0124977696, 0503067744

1 nüsxə 1 aylığı 13.20 AZN

6 aylıq 79.20 AZN

1 illik 158.40 AZN

ABUNƏÇİLƏRİMİZİN
XİDMƏTİNDƏYİK
Müraciət, şikayət, yazı,
təbrik və başsağlıqlarınızı
dərc etməyə hazırıq!

Məşhur aktrisa 78 yaşında vəfat etdi

Fransız komediya ustası və aktrisası Ketrin Lachens 78 yaşında dünyasını dəyişib. SİA xarici mətbuata istinadən xəbər verir ki, 70-80-ci illərin komediya simalarından biri olan, eyni zamanda “Gazon maudit” və “Scenes de ménage” seriallarında oynadığı rollarla da yadda qalan Catherine Lachens 78 yaşında vəfat edib. Əldə edilən məlumata görə, Lachens xərçəng xəstəliyi ilə mübarizə aparırdı.

Səbinə Hüseynli

ELAN

Qasimov Musa Hüseyn oğluna (Hazırda YAP Ağstafa rayon təşkilatında qeydiyyatdadır) 23.01.2017-ci il tarixində YAP Gəncə şəhər təşkilatı tərəfindən verilmiş 719404 sayılı YAP üzvlük vəsiqəsi itdiyi üçün etibarsız sayılıns.

Üzeyir Hacıbəyli adına Bakı Musiqi Akademiyası aşağıdakı kafedralarda vakant yerləri tutmaq üçün müsabiqə elan edir

Simli alətlər kafedrası
Professor
Professor
Baş müəllim

Musiqi nəzəriyyəsi kafedrası

Professor, sənətsünaslıq doktoru
Dosent
Müsabiqə müddəti elan qəzetdə dərc edildikdən sonra bir aydır. Ərizə və sənədlər müsabiqə haqqında əsasnaməyə uyğun rektorun adına bu ünvana göndərilə bilər.
Bakı şəhəri, Az-1014. Ş.Bədəlbəyli küçəsi 98.

Baş redaktor:
Bəhruz Quliyev

Ünvanımız:
Bakı şəhəri,
Üzeyir Hacıbəyov
küçəsi, 66.

Şəhadətnamə: № 022492
<http://www.ses-news.az>
<http://www.sesqazeti.az>
E-mail: ses@sia.az

“ƏLİNCƏ” AZƏRBAYCAN XEYRİYYƏ CƏMİYYƏTİNİN ORQANI.
QƏZET 1991-Cİ İL
YANVARIN 11-DƏN ÇIXIR
Tel: 598-33-90
Faks: 493-11-62

Redaksiyanın mövqeyi ilə müəllifin mövqeyi üst-üstə düşməyə bilər.

Qəzet bazar və bazar ertəsindən başqa hər gün nəşr olunur

Tiraj: 4000